

Зок-3

1844

РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА

№ 2 ЛЮТЫ 1964

Ул. ЛЯПЁШКІН

Я ЗНОЎКУ ТУТ...

Прывітаю Маланцы Бабок

Я зноўку тут
Вясновым ранкам,
Дзе клёны
Думаюць думу:
— Дзень добры,
Цётхна Маланка!
Мір дому
Ціхаму твайму! —
К табе залез
Пад хустку іней,
Ты не гаворыш,
А крычыш.
Дзесятак сёмы —
Вось прычына
І крокаў дробных
І маршчын.
Ты працягнула
Ка мне рукі,
Вядзеш на покуць,
Да стала,
Завеш унучак
І унукаў,
Мяне распытваць
Пачала,
Што дзе у свеце,
Як работа,
Ці ў Мінску,
Ці у вёсцы лепш!
І, хлеб духмяны,
Мёд у сотах
На стол паклаўшы,
Кажаш: — Еш!
...А я вайны
Успомніў сполах,
З гаворкай лаючай
Салдат
І хлапчукоў,
Знямоглых, кволых,
Тых, хто быў
Крошцы
Хлебнай рад.
Успомніў я праснак твой
Тонкі...
Што ты мне
Сунула ў руку,
Капусты квашанай
Галоўку,
Чаго было шчэ
Хлапчуку!..
Дахаты я ляцеў
Ад шчасця,
Багацце нёс —
Твае дары,
І адразу дзялянкі-часці
І для братоў,
І для сястры.
Мігцеў за шыбай
Снег іскрысты,
А за сялом
Мяцель гула...
Памерці дзецям
Камуніста
Ты з галадухі
Не дала...
Мо ўспамінаць
Было не трэба
Мне час далёкі той,
Вайну!..
Ды там я кошт
Уведаў хлеба
І чалавечнасці цану...

І зноў я тут
Вясновым ранкам,
Дзе клёны
Думаюць думу.

Дык дзякуй,
Цётхна Маланка!
Мір дому
Ціхаму твайму!

Валянцін ЛУКША

ДЗЯЎЧАТЫ НАФТАГРАДА

Пахнуць нафтай і небам дзяўчынкі,
Вусны тоненькія, нецалованыя,
Неабветраныя галінкі,
Сарамлівыя, нешматслоўныя.
Ім памер спацоўкі завышан,
Сорак першы гумовыя боты.
На святанні гудучым выйшлі
Шэравокія на работу.
Падымаюцца грудзі часценька,
Загараюцца вочы ясененька.
— Я сягоння, паслухай, Насця,
Пасля змены — на стрэчу з Васем...
...Апранаюцца ў плацці белыя
І павязваюць хусткі празрыстыя
Некахаўшыя і нясмелыя,
У інтэрнаце рабочым прাপісаныя...
Пахнуць нафтай і небам дзяўчынкі,
Вусны тоненькія, нецалованыя,
Неабветраныя галінкі,
Сарамлівыя, нешматслоўныя.

Хаім МАЛЬЦІНСКІ

ЯМАЧКІ

Крый бог,
У ямачкі б я шчок тваіх
Упаў,
Скажыце, хто б мяне
Адтуль уратаваў!
Бо тут жа побач —
Воч тваіх пажар,
Бо тут жа побач —
Вуснаў тваіх жар.
Руку мне падалі б, —

Не слухаліся б ногі.
Было б лягчэй прагнаць
Мядзведзя вон з бярогі.
Я ў ямачках такіх
На ўсё б жыццё застаўся,
Зрабіў з усмешак лавачку,
Сядзеў бы і смяяўся.

Пераклаў з яўрэйскай мовы
Г. КЛЯЎКО.

Анатоль СЕРБАНТОВІЧ

МАЯ КАХАНАЯ—ЗІМА

Мая каханая — зіма.
Любіць другую не сумею.
Я па табе іду, зямля,
Абняўшы русую завею.

Сняжынкі — белыя агні,
Кусты малочныя, алеі —
Як эталонам чысціні
Мая каханая бялее.

Яна харошая ў мяне.
Яна — і сонца і марозы...
Прамень каханую кране —
Мая каханая у слёзы...

І вось каханая няма —
Мая каханая — зіма...

ВЯЛІКІ чалавекалюб Аляксей Максімавіч Горкі ў сваім апавяданні «Вывад» калісьці пісаў, як караў муж жонку. Маленькую кволюю жанчыну, распранутую дагала, прывязалі да вазка, на якім стаяў здаровы рыжы мужык. Ён адзін раз сцябаў пугай па кані, а другі — па голаму целу жонкі. Тоненькая чырвоная палоска крыві сцякала з рассечаных грудзей і гублялася ў пыле на зямлі. І ніхто не адважыўся заступіцца за безабаронную жанчыну. Наадварот, натоўп улюлюкаў і падахвочваў мужыка. Толькі адзін Аляксей Максімавіч не вытрываў і кінуўся абараняць няшчасную. Гэты чалавечны ўчынак каштаваў яму вельмі дорага. Узбударажаны натоўп накінуўся на яго і так збіў, што пасля гэтага давялося доўга ляжаць у бальніцы.

Далёка ў нябыт адышоў той час. Моладзі нават цяжка паверыць у гэта. Але так сапраўды было.

Бяспраўная і непісьменная, прыгнечаная ў сям'і і грамадстве ў дарэвалюцыйныя гады жанчына не лічылася за чалавека. Таленты і здольнасці яе заставаліся нераскрытымі. Лёс мільёнаў працоўных жанчын складаўся аднолькава. Быў ён нясцерпна цяжкім. «Будзь паслушная, дачушка», — наказвала маці, адпраўляючы дачку ў найміткі. Нялёгкім быў кавалак

напрыклад, жанчыны ходзяць па вуліцах, апусціўшы галаву, нізка кланяюцца гаспадару прадпрыемства і свайму ўласнаму мужу. Яны не маюць права сядзець разам за сталом, калі ў доме бываюць госці. Іх абавязак толькі падносіць пачастунак. Не мае права жанчына сесці за стол і са сваім мужам.

Цяжка нашым замежным гасцям зразумець, дзе знаходзіць час савецкая жанчына для таго, каб вучыцца, набыць прафесію, працаваць і выхоўваць дзяцей. І толькі пазнаёміўшыся з тымі спрыяльнымі ўмовамі на вытворчасці, з той дапамогай, якую дзяржава аказвае савецкай жанчыне ў выхаванні дзяцей, яны знаходзяць адказ на гэтае пытанне.

Улетку мінулага года турыстка з Федэратыўнай Рэспублікі Германіі прасіла растлумачыць, як савецкія жанчыны спалучаюць працу на вытворчасці і свае мацярынскія абавязкі.

— Вось я ніяк не ўяўляю, як бы я магла працаваць і выхоўваць дзяцей, — гаварыла яна.

Тады паднялася з месца выкладчыца матэматыкі 41-й мінскай сярэдняй школы Марыя Палікарпаўна Зубко і сказала, што ў яе дзесяць дзяцей. Трэба было бачыць, якую цікавасць выклікалі гэтыя словы ў на-

ПРАЦАЎНІЦЫ, ГРАМАДЗЯНКІ, МАЦІ

хлеба, зароблены і на капіталістычным прадпрыемстве. А там прыходзіла замужжа. Часта дзяўчыну выдавалі за нялюбага чалавека, такога ж гарапашніка, як і сама. І пачыналася жыццё, поўнае нястач, непрыязні адзін да аднаго. А далей усё ішло, як у прымаўцы: «дзеці частыя, дровы сырыя і муж п'яніца». Пабоі, знявага, здзекі з бездапаможнай жанчыны былі звычайнай з'явай.

Наша Савецкая дзяржава зрабіла ўсё для таго, каб жанчына стала паўнапраўнай. Кастрычніцкая рэвалюцыя разняволіла яе, вызваліла ад усялякага прыгнёту. Жанчына атрымала нароўні з мужчынам палітычныя і эканамічныя правы, права выбіраць і быць выбранай у органы кіраўніцтва дзяржавай, права на працу і роўную аплату яе, права на адукацыю.

І да гэтага часу нашы замежныя госці не перастаюць здзіўляцца, што савецкая жанчына за аднолькавую працу атрымлівае роўную зарплату з мужчынам. І як ім не здзіўляцца, калі ва ўсіх капіталістычных краінах свету яшчэ і сёння жанчыны атрымліваюць наможа менш за мужчыну пры выкананні адной і той жа работы.

Ды ці толькі ў гэтым выяўляецца прыгнечанае становішча жанчыны ў капіталістычным свеце? У Японіі,

шай госці. Старэйшыя двое дзяцей Марыі Палікарпаўны вучацца ва ўніверсітэце, пяцёра — у сярэдняй школе, а трое малодшых наведваюць дзіцячы сад і яслі. Усе дзеці добра вучацца, памагаюць маці па гаспадарцы.

Клопаты дзяржавы адчуваюць мільёны савецкіх жанчын. Адных дзеці навучаюцца ў школах-інтэрнатах, другіх — наведваюць дзіцячыя дашкольныя ўстановы, трэціх — адпачываюць улетку за кошт дзяржавы ў санаторыях і піянерскіх лагерах. Дзяржава выдаткоўвае шмат сродкаў на будаўніцтва школ і палацаў піянераў, выпуск літаратуры, пабудову бальніц і ясляў, садоў і піянерскіх лагераў. Многія жанчыны нашай краіны носяць ганаровае званне «Маці-гераня», узнагароджаны ордэнамі і медалямі. Штогод наша дзяржава выдаткоўвае на дапамогу мнагadzетным і адзінокім маці мільёны рублёў.

Палітычнае і эканамічнае вызваленне жанчын адкрыла шлях мільёнам савецкіх працаўніц да авалодання вышэйшымі навукамі, мастацтва, культуры. У нашай рэспубліцы, былой адсталай царскай ускраіне, дзе са ста жанчын было пісьменных толькі тры, выраслі тысячы навуковых работнікаў, інжынераў, урачоў, выкладчыкаў. Рэспубліка законна ганарыцца жанчынамі-вучонымі таварышамі Чаркасавай, Жыдовіч, Бірыч, Фіглоўскай, Мінінай, Каменскай і іншымі. Вялікі ўклад у развіццё культуры ўносяць нашы слаўныя спявачкі, артысткі, мастакі.

Раўнапраўе жанчын праяўляецца і ў тым, што сярод студэнтаў вышэйшых устаноў палавіну складаюць дзяўчаты.

А колькі жанчын настаўніц. Ім дзяржава даверыла выхаванне нашай падрастаючай змены. За бездакорную педагагічную і грамадскую дзейнасць тысячы настаўніц узнагароджаны ордэнамі і медалямі. Няма ла з іх носяць высокае званне заслужанай настаўніцы школы. Цяжка назваць тыя галіны, іх вельмі многа, дзе з поспехам працуюць жанчыны. Вось і ў гэтым нумары мы змяшчаем нарыс «Соль зямлі», які пазна-

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

**РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА**

№ 2

ЛЮТЫ
1964

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

ГОД ВЫДАННЯ САРАКАВЫ

ёміць чытачоў з галоўным інжынерам праекта азотна-тукавага завода ў Гродна Яўгеніяй Якаўлеўнай Вінаградавай.

Інжынерамі і маркшэйдэрамі працуюць жанчыны і на другім нашым хімічным прадпрыемстве — Салігорскім калійным камбінаце. Калі б хто-небудзь сказаў бацькам гэтых жанчын, што іх дачкі будуць вядучымі інжынерамі на складаных хімічных прадпрыемствах, наўрад ці паверылі б яны гэтаму.

І жанчыны-сялянкі таксама ўзняліся на небывалую вышыню. Дзесяткі з іх у нашай рэспубліцы сталі Героямі Сацыялістычнай Працы. Многія тысячы ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі. Сотні выбраны дэпутатамі Вярхоўнага Савета рэспублікі і тысячы — дэпутатамі мясцовых Саветаў.

У гэтым нумары нашы чытачы пазнаёмяцца з сям'ёй дэпутата вярхоўнага органа рэспублікі Марыі Мікалаеўны Варэнік, былой сіраты і батрачкі пры панскай Польшчы. У яе дзевяць дзяцей. Чатыры дачкі разам з ёю працуюць на жывёлагадоўчай ферме. Дружна жыве працавітая сям'я. Паважаюць яе людзі. У нашай краіне слава і гонар кожнаму працавітаму чалавеку.

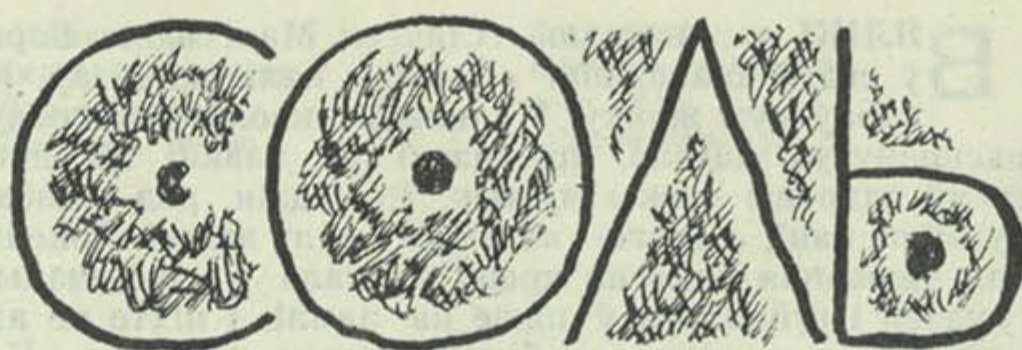
І колькі б мы ні прыводзілі фактаў, якія красамоўна гавораць аб раўнапраўі нашых жанчын, усё ж нельга абысці і не сказаць галоўнага, таго, што ў мінулым годзе так усхвалявала ўвесь свет. На Сусветным жаночым кангрэсе ў Маскве дэлегаткі гарача сустракалі нашу «Чайку» — Валю Церашкову. Колькі добрых слоў было сказана ў яе гонар, колькі апладысmentaў прагучала ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў. Подзвіг Валянціны Нікалаевай-Церашкавай жанчыны свету ўспрынялі як найвялікшы доказ сапраўдных магчымасцей раўнапраўя жанчыны. Гэты подзвіг савецкай касманаўткі з'явіцца надзейнай зброяй жанчын свету ў барацьбе за сваю чалавечую годнасць, будзе выкарыстаны імі супраць выпадкаў розных скептыкаў, тых, каму нявыгодна бачыць жанчыну раўнапраўным чалавекам.

Савецкія жанчыны бязмерна ўдзячны Радзіме за ўсё тое добрае, што яна для іх зрабіла. Сваю беззапаветную адданасць Радзіме жанчыны лепш за ўсё пацвердзілі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Яны былі мужнымі воінамі, смелымі разведчыцамі і партызанкамі. Многа бліскучых старонак у гісторыю абароны сваёй бацькаўшчыны ўпісалі і тыя, што ваявалі, і тыя, што стаялі ля станкоў на заводах, і тыя, што кармілі хлебам абаронцаў Радзімы. Беларусь ганарыцца сваімі Героямі Савецкага Саюза тт. Осіпавай і Мазанік, Траян і Маслоўскай, Колесавай і Стэмпкоўскай, Тусналобавай і Харужай, Зяньковай і іншымі. Дзесяткі тысяч удзельніц другой Айчыннай вайны ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі. Пра многіх напісаны нарысы, аповесці і раманы, пра многіх яшчэ не паспелі сказаць пісьменнікі сваё слова, але абавязкова скажуць у будучым.

Аб адной з такіх сціплых і на першы погляд непрыкметных гераінь расказваецца і ў гэтым нумары нашага часопіса. Партызанскім доктарам называлі байцы маладога фельчара Зіну Савенкаву. Яна іх лячыла, ратавала ад смерці, не шкадавала жыцця. Цяпер Зінаіда Пятроўна стала ўрачом. Яна загадвае аддзяленнем дзіцячай бальніцы ў Маладзечна. Дзецям, самаму дарагому, аддае свае сілы і веды Зінаіда Пятроўна. Пажадаем ёй поспеху ў працы!

Хутка надыйдзе дзень 8-е сакавіка. Мы заўсёды адзначаем яго як вялікае радаснае свята. Шмат віншаванняў атрымаюць нашы жанчыны ад блізкіх сяброў і родзічаў, ад таварышаў па рабоце. І колькі б ім ні казалі цёплых слоў, гэта ніколі не будзе перабольшаннем. Нашы жанчыны — працаўніцы, грамадзянкі і маці заслужылі іх сваёй працай.

Няхай жыве Міжнародны жаночы дзень!

Калі я хадзіў па цэхах Гродзенскага азотна-тукавага завода, мне прыгадаўся малюнак далёкага мінулага. Было гэта гадоў трыццаць назад. Людзі толькі што адкасіліся. У нядзелю мужчыны вывелі на пакошу коней, а самі адпачывалі пасля цяжкай працы.

Дзе гурт — там звычайна цячэ бясконца гамонка. Людзі гаварылі аб зямлі і хлебе. Слова трымаў дзядзька Якаў — нізкі, каржакаваты, заўсёды з расхрыстанай грудзінай. Аднавяскоўцы паважалі Якава за гаспадарлівасць і развагу. Гаварыў ён павольна, у расцяжку, глытаючы канчаткі. Каб зразумець яго, трэба добра было прыслухоўвацца да кожнага слова. Людзі слухалі яго ўважліва. Калі мы, хлапчкі, парушалі цішыню, вусаты Адаўс кідваў злосны позірк на нас, і пад гэтым позіркам круглых савіных вачэй мы сціхалі. І нам даводзілася ўважліва слухаць доўгае, доўгае, як кузьельная нітка ўдалай папрадухі, нецікавае для нас Пекарава апавяданне. З усёй яго гамонкі, якая цягнулася тады аж да абеду, я запамятаў, што Якаў гаварыў аб нейкай цудоўнай солі для зямлі. Гэтую соль ён бачыў у амерыканскіх фермераў, у якіх служыў аж сем год. Ён казаў, што, падсаліўшы зямлю, можна атрымаць багаты ўра-

джай, бо вельмі добра ўсё родзіць.

І вось я трымаю ў жмені тую цудоўную соль, пра якую гаварыў даўным-даўно Якаў Пекар, трымаю соль для зямлі, аб якой марыў кожны селянін, каб пасаліць сваю вузкую палоску, на якой, апрача гірсы і метлюку, нічога не хацела расці...

Быў я на азотна-тукавым у тыя дні, калі прадпрыемства пераходзіла з рук у рукі. У цэхах на адкрытых пляцоўках вельмі мала людзей. Тое ажыўленне, якое панавала яшчэ некалькі гадзін таму назад ля турбакампрэсараў, газавыдзімалак, халадзільнікаў, раптам спала, сціхлі людскія галасы. Будаўнікі ўзвялі заводскія карпусы, мантажнікі сабралі агрэгаты, удыхнулі ў іх жыццё і перадалі працоўную эстафету хімікам.

Мне нямала даводзілася быць на прадпрыемствах, слухаць, як цяжка сапуць лакамабілі, як гнецца кавалак металу пад цяжарам механічнага молата. Але азотна-тукавы нічога агульнага не мае з тым, што дагэтуль даводзілася бачыць.

Кожны цэх напамінае вялікую своеасаблівую хімічную лабараторыю. Ніякага шуму і грукату. Дзесьці там, у кантактным апаратах, праходзіць

З першых дзён працуюць на будоўлі ізаліроўшчыцы Наталля Сядач — брыгадзір (справа), Настасся Жабенка і Раіса Бакун.

Фота К. Якубовіча.

ЗІМІ

хімічная рэакцыя, а тут, ля століка начальніка змены, шчыток кантрольна-вымяральных прыбораў, моргаючы чырвоным, як у плоткі, вокам, сігналізуе, што апараты і вузлы працуюць добра. Увесь тэхналагічны працэс адбываецца па-за людскім вокам. Яго не кранаюцца чалавечыя рукі. Справа хімікаў — сачыць за прыборамі, кантраляваць работу апаратаў.

Каб уявіць, што гэта за прадпрыемства, прывяду некалькі сухіх фактаў. Па сваёй магутнасці гэта буйнейшы АТЗ у Савецкім Саюзе і Еўропе. Ён размясціўся на плошчы ў некалькі разоў меншай, чым займаюць іншыя такія самыя заводы. Людзей будзе працаваць у тры разы менш, чым на такіх жа прадпрыемствах.

Гродзенская аміячная салетра самая танная, бо сыравінай з'яўляецца дашаўскі газ, багаты на вадарод, і звычайнае паветра, якое ўтрымлівае 79 працэнтаў азоту.

І яшчэ адна цікавая з'ява на гэтым заводзе. Большасць вытворчых працэсаў знаходзіцца ў жаночых руках. І само прадпрыемства ўзводзілі галоўным чынам жанчыны-будаўнікі. Галоўны інжынер праекта таксама жанчына.

Сярод тых, хто прыехаў на пуск азотнатукавага, была і Яўгенія Якаўлеўна. Прысутныя цёпла віталі яе, і мне здалося, што яна ўвесь час знаходзілася ў цэнтры ўвагі і будаўнікоў і хімікаў.

— А гэта што за жанчына? — спытаў хтосьці ў загадчыка лабараторыі завода таварыш Антонавай.

— Не ведаеце?! — здзівілася яна. — Ды гэта ж галоўны інжынер праекта Яўгенія Якаўлеўна Вінаградава.

Так! Яўгенія Якаўлеўна і ёсць той чалавек, які першым уявіў завод, а потым сваю задуму палажыў на паперу.

Таварыш Вінаградава добра ведае Гродна. Упершыню наведла гэты горад чатыры гады назад. Калі гігант быў гатовы ў чарцяжах і пайшла гутарка, дзе будаваць яго, дзяржаўная камісія наведла Гомель, Палацк, Барысаў, Старобін.

— Ну як? — пытаўся члены камісіі ў праекціроўшчыка.

Вінаградава маўчала. І гэта яе маўчанне красамоўна гаварыла, што ўсё — не тое, што яна жадала б бачыць.

— Толькі тут, — сказала яна, пазнаёміўшыся з Гродна. — Рэчка, глыбокае размяшчэнне грунтовых вод, чыгунка, удаласць электраэнергіі, сталыя кадры будаўнікоў — якраз тое, што патрабуе сучаснае хімічнае прадпрыемства.

Потым штогод Яўгенія Якаўлеўна па 6—7 разоў прыязджала сюды.

Я папрасіў, каб некалькі слоў сказала пра завод сама Яўгенія Якаўлеўна.

— Завод гэты для мяне надта блізкі і родны. З ім шмат чаго звязана ў маім жыцці. Я праектавала ўжо не першае прадпрыемства. Па маіх чарцяжах узведзены завод вадкіх азотных угнаенняў у Іанове Літоўскай ССР, была сааўтарам праектаў заводаў у Грузіі, на Кубані. Але з усіх прадпрыемстваў я асабліва задаволеная заводам на Нёмане.

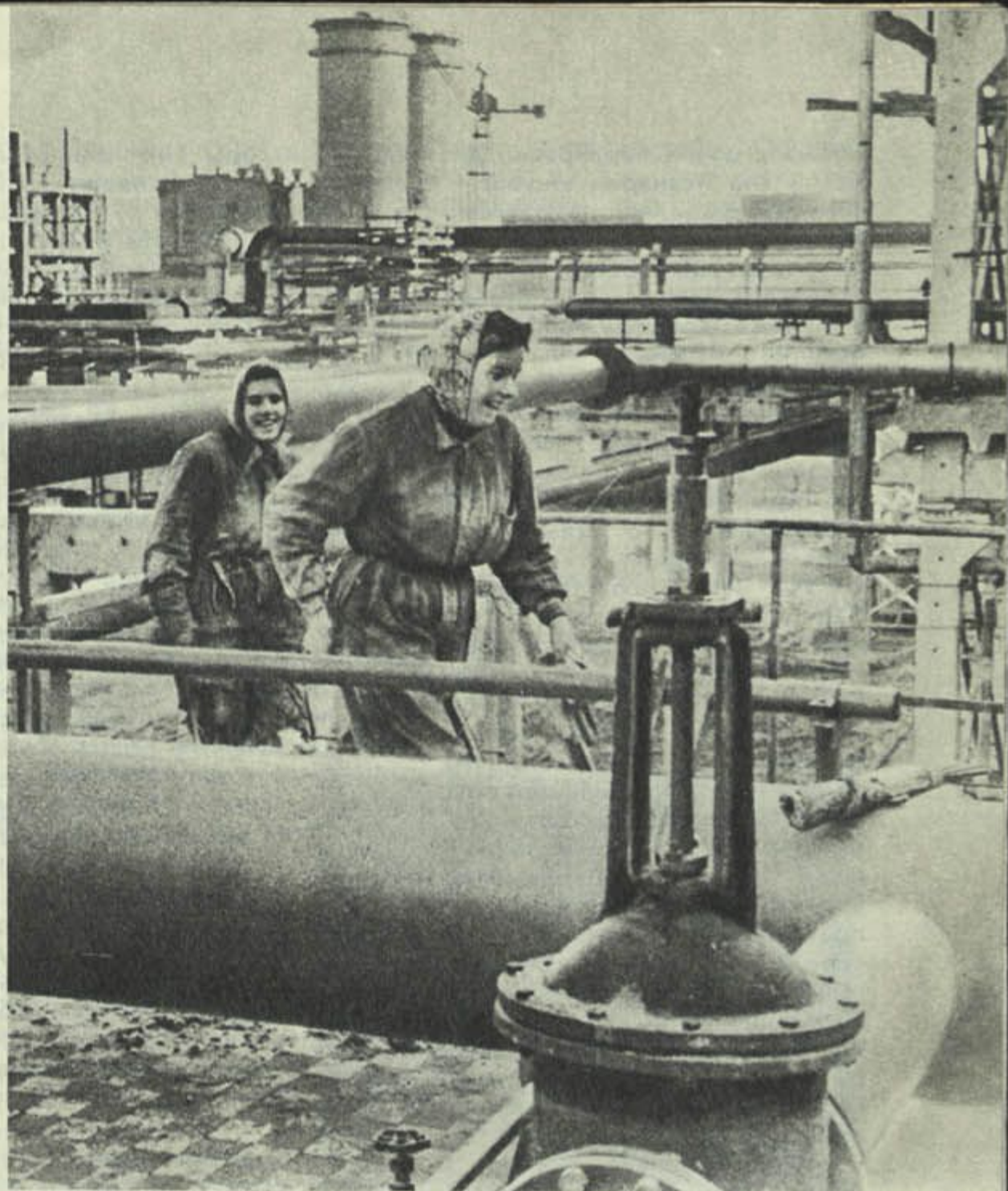
— Чаму?

— Па-першае, Гродзенскі азотнатукавы — завод-аўтамат. Усё кіраванне будзе ажыццяўляцца з аднаго дыспетчарскага пункта. Гэты завод не падобны на існуючыя. Вытворчасці слабай азотнай кіслаты і аміячнай салетры размяшчаны ў адным корпусе. Гэта ўпершыню ў нашай краіне.

Удала вырашана і ўзвядзенне іншых збудаванняў. Гэта дало магчымасць у тры разы скараціць плошчу забудовы.

Па-другое, у сучасны момант найбуйнейшымі лічацца лініі па вытворчасці некалькіх дзесяткаў тысяч тон аміяку ў год. Тут жа будуць дзейнічаць лініі, магутнасць якіх значна большая.

Па-трэцяе, карбамід прадугледжана атрымліваць па адкрытай схеме, дзякуючы чаму адходы газаў будуць выкарыстоўвацца пры вырабе аміячнай салетры. Што магу яшчэ дадаць? — таварыш Вінаградава на хвіліну задумалася. — Вось што. Здадзена ў эксплуатацыю толькі першая чарга, не, дакладней, першая чарга першай чаргі. Сёлета будуць здадзены магутнасці па вытворчасці аміяку і карбаміду, гэта значыць, што ўступіць у дзейнасць першая чарга завода па ўсяму тэхналагічнаму комплексу. Затым будзе пушчана другая чарга прадпрыемства па ўсіх вытворчасцях: аміяку, карбаміду і аміячнай салетры. І гэта не ўсё. Будзе ўзведзены яшчэ

Будуецца другая чарга Гродзенскага азотнатукавага завода. Ліда Чарныш (на пярэднім плане) працуе выдатна. Таму і на-строй у яе прыўзняты.

адзін новы цэх аміяку. Для гэтага спатрэбіцца некалькі год.

Я папрасіў Яўгенію Якаўлеўну што-небудзь перадаць чытачам часопіса «Работніца і сялянка».

— Перадайце, калі ласка, маю просьбу, пажаданне і адзін сакрэт. Просьба: вельмі беражліва і па-жаночаму ўме-ла адносіцца да прадукцыі азотнатукавага. Няхай кожны грам аміячнай салетры корміць расліны і не пудрыць дарог, не валяецца ў засеках, як гэта сям-там яшчэ часам бывае. Пажаданне: быць здаровымі і шчаслівымі. Сакрэт: азотнатукавы будзе выпускаць і капра-лактам. Гэта паўфабрыкат для выпрацоўкі ўсемагчымых выса-каякасных трывалых тканін. З нітак яго можна вырабляць прыгожую вопратку і тканіны для корду аўтапакрышак. У вытворчасці капралактам у прымя-няюцца азотныя ўгнаенні.

...З Гродна да азотнатукавага пралегла асфальтаваная стужка дарогі, якая не спіць ні днём, ні ноччу. Ідуць і ідуць машыны: самазвалы і цягачы, цэмент-перавозчыкі і бензавозы. Аўто-бусы ходзяць амаль праз кожныя 10 мінут, але я еду на за-вод на самазвале, які вязе цэглу.

Ніну Гарачкіну не проймеш

словам. Не так лёгка і выклі-каць на размову. Яна моўчкі круціць абаранак пяцітонкі і аднаслоўна адказвае на пытан-ні «так», «не». Вачэй не адры-вае ад дарогі, ля якой праплы-ваюць слупы, высакавольтавыя лініі, шматпавярховыя дамы, заснуўшыя дрэвы.

Хто яго ведае, аб чым думае зараз Ніна — шафёр першага класа, без адзінага праколу ў талоне папярэджанняў вадзі-цельскіх правоў, якая ні разу яшчэ за сваё жыццё не сядзела за рулём легкавой машыны, а на «ЗІЛ» і «МАЗ» праехала ўжо Сібір і Казахстан, Украіну і Беларусь.

Гарачкіна прыехала ў Гродна з Казахстана. Тры гады там працавала ў цалінным саўгасе. Была яна і на Калыме, на зола-такапальнях. Па тайзе і сопках, па забалочанай тундры вазіла харчы і вопратку старацелям.

Нялёгкая прафесія шафёра. Асенняе бездарожжа, зімовая мяцеліца, летнія навалыніцы — а чалавек за рулём, увесь час пад напружаннем. І чаму ўсё ж Ніна выбрала руль аўтамабіля, а не канцылярыю ці цэх за-вода?

Гарачкіна націснула на пе-даль, і машына хутчэй рвану-лася ўперад. А калі абагнала грузавік, які цягнуў на доўгім

прычэпе цэлыя перакрыцці для дома, яна незнарок кінула:

— Цягнуцца, як на пахаванне. Не магу.

— Ліхачыць любіце?

— Характар такі. Заўсёды спяшаюся. Хочацца больш убачыць.

І гэта, бадай, з'яўляецца адказам на мае пытанне. Характар такі ў чалавека. Не можа сядзець доўга на адным месцы. Чым больш ездзіць, лепш пазнае жыццё. З цяжасцямі такія не лічацца.

...Усё мае сваю біяграфію. Хаця і кароткая, але ёсць яна ўжо і ў АТЗ. Першыя старонкі гэтай біяграфіі пісалі такія, як шафёр Ніна Гарачкіна. Вясна 1961 года не пясціла людзей цёплымі сонечнымі днямі. Амаль штодзень ішлі дажджы, а калі ўрываліся халодныя патокі паветра, валіў снег. Будаўнічая пляцоўка ператварылася ў суцэльнае глінянае месіва, ні праехаць, ні прайсці. Толькі магучыя гусенічныя трактары цягалі на буксірах грузавыя машыны, падвозілі цэглу, цэмент, жалеза. Праб, спрактыкаваны інжынер-будаўнік Хілько сустракаў кожны трактар, хваляўся:

— А што далей?

А далей — новыя цяжасці. Пачалі капаць катлаваны пад фундамент — вада заліла іх. Паставілі першы пад'ёмны кран — грунт асеў. Здавалася, што кран вось-вось ляжа на бок...

Прафесія будаўніка нагадвае прафесію геалагаразведчыка. Ён першым абжывае неабжытае, першым прымае на сябе нягоды. Будаўнік узводзіць палцы і гмахі, а сам жыве ў чым даўдзецца. Так было і тут.

У ліку першых муляраў на будаўнічую пляцоўку азотнатукавага прыйшлі Ліда Васілеўская і Ліда Сінякова. Але цяж-

касці і нягоды не спалохалі дзяўчат. І вось я гляджу на іх у дзень урачыстага пуску прадпрыемства, якія гэта цудоўныя людзі! Пра такіх трэба кнігі пісаць, песні складаць, прысвячаць ім вершы.

Я гутару з Лідай Васілеўскай. Сарамлівая і скупая на словы, як і шафёр Ніна Гарачкіна, Ліда не любіць расказваць пра сябе. Гаворыць аб людзях, аб сваіх сябрах па працы.

— Тут была пустэча, — крыху пасмялеўшы, пачала Ліда. — А што — сёння, самі бачыце! Помню першыя нашы будынікі — інструменталку і невялікую павець, жартам мы называлі яе сваім клубам. Але і яны радалі нас. У час абеду хоць было куды схвацца ад дажджу і снегу. На работу было нялёгка дабірацца. Аўтобусаў хадзіла мала.

Зараз гляджу на завод і неяк не верыцца, што такія гмах адступалі. Бачыце, чым мы сустрэлі хімікаў? Маладым садом, паркамі і алеямі. А якія дабротныя бытавыя будынікі! Усё рабілася, каб чалавеку працавалася лёгка і адпачыць было дзе.

— Вы былі ў рэстаране «Нёман»? — раптам спытала Ліда. — Зайдзіце ў сталоўку хімікаў. Не ўступіць па прыгажосці. І паабедзе смачна і сытна.

— Вы што-небудзь пра сябе.

Ліда ўсміхнулася:

— Не магу цяпер адрозніць цаглін, якія я паклала ў сцены, ад тых, якія клалі Русіновіч, Сінякова, Дзядко. Усе зліліся ў сцяну, а сцены — у завод.

Праб БУ-142 В. Хілько сказаў аб Васілеўскай так:

— Ліда расла разам з карпусамі завода. Днём старанна працавала, а вечарамі сядзела за партай. Мы выбралі яе сваім дэпутатам абласнога Савета.

Асвойваць новую вытворчасць будуць вопытныя інжынеры-хімікі. Злева направа — Н. С. Шыляева, Л. А. Мароз і Л. І. Пужанкова. Яны працавалі ўжо на розных хімічных заводах краіны, а цяпер прыехалі на Гродзенскі азотнатукавы.

Фота А. Перахода.

Васілеўская ўсюды паспявае: і на будоўлі, і дома, і як дэпутат знаходзіць час для работы з выбаршчыкамі.

Раслі разам з будоўляй не толькі Ліда Васілеўская. Кожны тут падняўся на ступеньку вышэй у сваім жыцці. К. Аўтух на азотнатукавы прыйшоў радывым бетоншчыкам. Яго шлях: рабочы, брыгадзір, а сёння — майстар. Камсамолка Ніна Сямчук была без прафесіі. Стала мулярам, а цяпер працуе матарысткай пад'ёмніка. Віктар Рыбачок дэмабілізаваным салдатам прыйшоў на будоўлю. Тут ён пазнаёміўся з прыгажуняй Зіначкай. Іх здружыла будоўля,

праца, агульныя інтарэсы. Зіна і Віктар сталі мужам і жонкай.

...Два гады! Не такі вялікі гэта адрэзак часу. А як змянілася жыццё, як змянілася карта нашай рэспублікі. Полацкі нафтаперапрацоўчы, Салігорскі калійны, Пінскі штучных скур, Светлагорскі штучнага валакна, Гродзенскі азотнатукавы. Гэта ўсё прадпрыемствы вялікай хіміі. Ёсць свой бензін, штучныя тканіны, скура. Беларусь становіцца рэспублікай вялікай хіміі. На палі калгасаў і саўгасаў пайшлі цудоўныя солі зямлі.

Будзе дастатак!

Мікола СЕРГІЕВІЧ

Доктар Савенкава

У дзіцячую бальніцу прывезлі хлопчыка Геню. Ён цяжка захварэў на двухбаковае запаленне лёгкіх. Хваробу запусцілі. Тэмпература даходзіла да 41 градуса... Дзіця ні на што не рэагавала. Здавалася, на выратаванне няма надзеі. Маці, настаўніца Крывіцкай школы, вельмі хвалявалася.

У прыёмны пакой выклікалі загадчыцу груднога аддзялення Зінаіду Пятроўну Савенкаву.

Доктар уважліва выслухала хворага.

— Сястра, увядзіце камфару, — загадала Зінаіда Пятроўна.

Але хлопчыку і пасля ін'екцыі не стала лепш. Зінаіда Пятроўна схпіла падушку з кіслародам і паднесла да роўка хворага.

Пачалася ўпартая барацьба за жыццё дзіцяці. Прымяняліся найлепшыя метады лячэння. Увесь час дзяжурны медыцынскія сёстры. Па некалькі разоў у дзень падыходзіла Зінаіда Пятроўна. Выздараўленне ішло вельмі павольна.

Аддыхаўшы з бальніцы, маці развіталася з урачамі, сёстрамі, нянямі... У кнізе водгукаў яна запісала:

«Паважаная Зінаіда Пятроўна! Ад усяго сэрца дзякую Вам за тое,

што Вы вярнулі жыццё майму сыну. Толькі дзякуючы Вашым старанням ён застаўся жывы. Вы нават у выхадныя дні ахвяроўвалі сваім адпачынкам, прыходзілі ў бальніцу, каб памагчы яму».

Пра Зінаіду Пятроўну вельмі цёпла гаворыць галоўны ўрач бальніцы Пётр Сцяпанавіч Ржавускі.

— Я магу сказаць пра яе, як урача, толькі самае добрае. Яна ўрач высокай кваліфікацыі і галоўнае — душой хварэе за дзяцей, за іх здароўе.

Разам з Зінадай Пятроўнай мы абыходзім палаты. У аддзяленні больш 50 дзяцей. І кожнага яна ведае па імені, ведае стан яго здароўя, ведае маці.

Пра сябе Зінаіда Пятроўна гаворыць скупа. Рабочы дзень яе пачынаецца ў 8 гадзін раніцы. Адрозна аглядае ўсіх цяжкахворых. Потым палату, якую вядзе сама. На працягу тыдня яна абавязкова агледзіць

усіх дзяцей і дасць лечачым урачам свае ўказанні. Нямала часу адымае агляд новенькіх хворых, удакладненне дыягназаў, праверка правільнасці назначанага лячэння.

— Урачы ў нас вельмі добра і дружна працуюць, памагаюць адзін аднаму, чым толькі могуць, — гаворыць Савенкава.

З вялікай павагай яна вымаўляе прозвішчы ўрачоў — Ніны Мікалаеўны Анішчанка, Ларысы Ануфрыеўны Фарынай, Вікторыі Васільеўны Лавюк, Зінаіды Аронаўны Чарняк.

Летась у Кіеве адбываўся агульна-саюзна з'езд урачоў-педыятраў. Сярод дэлегатаў была і Зінаіда Пятроўна. Ёй быў аказаны вялікі гонар — выбранне ў склад прэзідыума з'езду, а затым і ў склад праўлення ўсе-саюзнага таварыства ўрачоў-педыятраў.

У сакавіку мінулага года Міністэрства аховы здароўя БССР за высокае майстэрства, вялікі вопыт, глыбокія веды і шырокае прымяненне перадавых метадаў работы ў дыягностыцы і лячэнні зацвердзіла Савенкаву З. П. урачом-педыятрам першай катэгорыі.

...Зінаіду Пятроўну я ведаю вельмі даўно. Я бачыў яе ў цяжкія дні вайны. Ніколі не забудзецца тое, што было дваццаць з лішнім год назад...

1941 год. Чырвоная Армія вяла цяжкія абарончыя баі на подступах да Мінска. У адной з часцей ваявала і ваенфельчар Савенкава. У час бою яе цяжка раніла ў левую нагу. Гітлераўцы з усіх бакоў наступалі, спрабуючы акружыць савецкіх воінаў. Становішча было крытычнае. Хто мог, пайшоў на прарыў. Каб не трапіць у палон, Савенкава, перамагаючы моцны боль, адпаўзла і схавалася ў густым жыцце. Тут яна без усякай дапамогі і амаль без памяці пралажала чацвёрта сутак. Нібы праз сон памятае яна, як прыбеглі нейкія дзеці, штосьці пагаварылі і пабеглі. Уначы прыйшоў стары. Ён асцярожна пераклаў раненую на салдацкі шынель і на ім прыцягнуў яе ў вёску. Потым вынес з хаты жаночую адзежу:

— Пераапранайся хутчэй, дачушка, а то фашысты ўбачаць у форме і заб'юць або ў палон возьмуць.

Раніцай суседзям стары сказаў, што да яго прыехала пляменніца, якую выпадкова на дарозе раніла.

Стан раненай яшчэ больш пагоршыўся. Нага распухла, стала, як калода. Трэба было нешта рабіць. Стары дастаў каня і завёз яе ў Мінск у другую бальніцу. Там працавалі яшчэ савецкія ўрачы, якія не паспелі эвакуіравацца з горада. Але работу бальніцы ўжо кантралявалі акупанты. Стары запісаў яе сваёй дачкой.

Пацягнуліся доўгія месяцы лячэння. На першым часе неаднаразова паўставала пытанне аб ампутацыі нагі. Але Савенкава катэгарычна прарэчыла:

— Лепш застрэльце мяне, але я нагу не дам ампутаваць.

Дзякуючы прынятым мерам хірурга Антона Пятровіча Лебедзева і медсястры Наталлі Іванаўны Макаравай Савенкава пачала павольна папраўляцца. І калі праз сем месяцаў яна змагла ўжо стаць на ногі, сябры

параілі хутчэй пакінуць бальніцу. Савенкава так і зрабіла.

На працягу некалькіх месяцаў, пакуль не ўзмацнела, Савенкава хавалася на кватэры медсястры Макаравай. Тут жа яна праз Макараву звязалася з мінскімі падпольшчыкамі і па іх даручэнню выконвала розныя заданні.

14 чэрвеня 1942 года на кватэру Савенкавай прыйшлі падпольшчыкі Галя Майсеенка і тав. Будаеў. Удзень усе разам выйшлі за горад. З надыходам вечара перабраліся ў лес і адтуль партызанскімі сцежкамі рушылі ў дарогу. Ішлі без адпачынку ўсю ноч. Нарэшце выйшлі на нейкія могілкі. Там адбылася першая сустрэча з партызанскімі разведчыкамі. Разам з партызанамі пайшлі далей. У раёне Антопаля, за рэчкай, у лесе Савенкава і яе сябры ўбачылі ўпершыню партызанскі будан. Тут у той час базіраваўся партызанскі атрад пад камандаваннем былога палітрука Чырвонай Арміі Жэні Ягорава. Атрад нешматлікі. Медыцынскіх работнікаў не было.

Партызаны з першых дзён палюбілі энергічную, добрую і вясёлую дзяўчыну. Яшчэ больш узрасла павяга да Зіны, калі яны ўбачылі яе ў баі. А гэта адбылося праз некалькі дзён.

Атрад «Камунар», злучыўшыся з атрадам «Дзядзі Колі», што прыйшоў з-за лініі фронту, рушыў у раён возера Палік. Каля вёскі Замошша Бягомльскага раёна партызаны сустрэліся з вялікім варожым карным атрадам і ўступілі з ім у бой. Чатыры гадзіны працягваўся гэты першы бой камунараўцаў з фашыстамі. Тут вось і ўбачылі партызаны самаадданаць і вернасць свайму абавязку партызанскай фельчарыцы Зіны. Восем раненых яна, рызыкуючы сваім жыццём, перавязала і вынесла з поля бою. Сваёй храбрасцю і вытрымкай Зіна натхняла партызан і ўздыхала іх баявы дух. Партызаны выйгралі бой, разбілі фашысцкі карны атрад.

Ніводзін бой, ні адно буйнае баявое заданне не абыходзілася без Зіны. Разам са сваімі баявымі сябрамі яна заўсёды знаходзілася на пераднім краі, разам з імі яна прабіралася партызанскімі сцежкамі на баявыя заданні, разам з імі пераносіла ўсе нягоды, гора і скупыя радасці суровага партызанскага жыцця.

Вясна 1943 года. Камандаванне брыгады «Дзядзі Колі», заўважыўшы добрыя арганізатарскія здольнасці дзяўчыны і ўменне працаваць у цяжкіх умовах, назначыла тав. Савенкаву начальнікам медыка-санітарнай службы брыгады. Савенкава поўнасьцю апраўдала гэта давер'е.

...Ішлі цяжкія майска-чэрвеньскія баі са шматтысячнай арміяй гітлераўцаў, якія блакіравалі партызанскія базы. У гэтых цяжкіх умовах Савенкава асабліва добра праявіла сябе. Працуючы днём і ноччу, яна паспявала быць і на перадавых участках бою і ў лесе са сваім шпіталем, які разам з брыгадай пад ураганым агнём манеўраваў па балотах. А гэта значыць, што трэба было на насілках пераносіць цяжкараненых з месца на месца. Ад бяссонных начэй, недадання,

ад фізічнага ператамлення Савенкава літаральна падала, але нечалавечым напружаннем волі зноў падымалася, прымушаючы сябе трымацца, рабіла ўсё, каб выратаваць сваіх раненых і хворых. І яны былі выратаваны. Камандаванне брыгады прадставіла Савенкаву да ўрадавай узнагароды. 15 ліпеня прадстаўнік Беларускага штаба партызанскага руху ўручыў ёй медаль «Партызану Айчынай вайны».

Неўзабаве пасля блакады атрады і брыгада папоўніліся новымі ўрачамі і медсёстрамі. У лесе пры актыўным удзеле Савенкавай быў абсталяваны новы шпіталь, які складаўся з хірургічнага і інфекцыйнага аддзяленняў. Апрача таго, былі пабудаваны памяшканні для аперацыйнай, перавязачнай, кухні і пральні.

З. П. Савенкава.

У такіх умовах партызанскія ўрачы і медсёстры пад кіраўніцтвам Савенкавай вылечылі і вярнулі ў строй 343 партызан. 30 цяжкараненых было перапраўлена на самалёце на Вялікую зямлю.

І, нарэшце, апошнія, самыя цяжкія баі ў чэрвені 1944 года. Дзесяткі тысяч гітлераўцаў акружылі партызан у раёне возера Палік. Брыгада «Дзядзі Колі» з упартымі баямі манеўравала па лясному балотнаму масіву.

Толькі дзякуючы наступленню Савецкай Арміі засталіся ў жывых многія партызаны, у тым ліку і Зінаіда Пятроўна Савенкава.

Радасная сустрэча з перадавымі часцямі Савецкай Арміі. Затым паходны марш на Мінск. Удзел у гістарычным парадзе беларускіх партызан у Мінску. Работа фельчарам пры Беларускай штабе партызанскага руху. Потым вучоба ў Мінскім медыцынскім інстытуце. І, нарэшце, пачынаючы з 1949 года, няспынная работа дзіцячым урачом — вось слаўны шлях урача-педыятра Зінаіды Пятроўны Савенкавай.

У. ВЕРЖБАЛОВІЧ

г. Маладзечна.

Аляксандр МІРОНАЎ

У КОЖНАГА чалавека свой лёс. Адным нават вельмі цяжкае даецца, як быццам, лёгка, другая і на нязначнае затрачваюць шмат сіл і вялікіх намаганняў. Бывае, што сіл не хапае, знікае ўпартасць, і тады наступае абыхавасць: «Чаму быць, таго не мінаваць». Але калі чалавек па-сапраўднаму, па-савецку мэтанакіраваны, калі крочыць па жыцці цяжасцям наперакор, вось тады і прыходзіць да яго, абавязкова прыходзіць сапраўднае і паўнаважнае працоўнае шчасце.

А без такога шчасця і жыць на свеце не варта.

Каля шасці гадоў таму назад Валя прыехала ў Мінск і спачатку ледзь не ахнула: казачны і прываблівы свет вялікага горада аказаўся зусім не такім, як марылася. Ні табе вечнага свята гараджан, ні бесклапотнай лёгкасці, якая малявалася здалёку, — толькі вялікая, усёпаглынаючая праца ўсюды і ва ўсім.

Не, не праца спалохала яе ў тыя, самыя першыя дні. Спалохала іншае: «Ці знойдзеца і для мяне месца ў гэтым кіпучым і незнаёмым, у гарадскім?»

І месца знайшлося. Не адразу, але ўсё роўна знайшлося, як знаходзіцца для кожнага, хто, нягледзячы на першы спалох і разгубленасць перад новым, не паварочвае назад. Знайшлося гэта месца на толькі што пабудаваным Мінскім камвольным камбінате, які тады яшчэ не разгарнуўся ва ўсю сваю вытворчую шырыню, і куды Валянціну Няхайчык прынялі вучаніцай ткачыхай.

Велізарнае мноства станкоў — глянеш вакол, канца-краю не відаць, як на калгасным полі. І кожны пачынае сваю неспіханую песню, што ў адзіным, бясконцым рытме зліваецца з такімі ж песнямі іншых. Здаецца, быццам бы і заняты ўсе гэтыя станкі толькі тым, каб вось так выпяваць, выстукваць з раніцы да ночы свой аднастайны рытм, ад якога з непрывычкі глухне ў вушах і круціцца галава. А прыслухаешся, прыгледзішся лепей, уважлівей, і не, не ў песні справа, справа ў працоўным рытме, у зладжанасці, дзякуючы якой ад кожнага са станкоў з раніцы да ночы цякуць і цякуць бясконцыя, шматкаляровыя, самых разнастайных адценняў ручаіны тканін.

Гэта і ёсць ткацкі цэх камвольнага камбіната.

— Тут тваё месца, — сказаў новенькай брыгадзір ткацкай брыгады Уладзімір Новікаў, — на гэтых чатырох станках. Пачынай вучыцца, а там пабачым...

На чатырох станках... Хоць бы адзін дагледзець, з адным справіцца, а ён — адразу чатыры. Але калі зразумела Валя, што не працаваць ёй давядзеца, а толькі прыглядацца па-

куль, як працуе вопытная ткачыха, яе настаўніца, стала і крышку лягчэй, і спакойней: гэта, аказваецца, і ёсць вучоба.

Так і вучылася дзень за днём, прыглядаючыся, пераймаючы ад ткачыхі той хуткі, адзіна правільны, дакладны і неабходны рух яе незвычайна чужых рук, той плаўна-імклівы крок да парванай ніткі, тую непакісную ўпэўненасць у сваіх сілах і вопытнасць у працы, без якіх сапраўднай ткачыхай не стаць і не быць. І паступова пачала заўважаць, што не толькі вось гэтыя чатыры станкі перад вачыма, а і іншыя, мноства іншых вакол, і што не толькі настаўніца, а і іншыя ткачыхі, суседкі па станках, і брыгадзір Новікаў назіраюць за ёй і памагаюць ёй, Валі Няхайчык. Гэта і быў, хутчэй за ўсё, той самы шчаслівы дзень малодсці, калі чалавек упершыню ўсім сэрцам, усёй істотай сваёй раптам адчуе сябе не пясчынкай у яшчэ незнаёмым свеце, а няхай пакуль маленькай, але ўсё роўна патрэбнай, неабходнай часткай зладжанага працоўнага калектыву.

А ў такія дні, у дні, калі здаецца, што сонца асабліва ярка свеціць і табе, і ўсім людзям, нарэшце прыходзіць вялікае і акрыляючае чалавечае шчасце!

Толькі ці надоўга такое адчуванне? Ці заўсёды свеціць гэтае сонца? Стала дзяўчына на самастойную вахту да станкоў, і — хоць ты рукі апускай, не ладзіцца, нічога не атрымліваецца. Хмурыцца брыгадзір:

— Ну і ну... Ты сваім бракам усю брыгаду падводзіш.

Некаторыя ткачыхі бурчалі:

— Навязалі дзіцятка на нашу галаву. З-за яе і нам усім урон: то брак, то план не выцягвае, а адказваць усёй брыгадзе...

Але іншыя, нецярпімыя да гэтай буркатні, што паспелі ўжо стаць сяброўкамі новенькай, — Оля Данейка, Надзя Драніца, Валянціна Губернацёнак без асаблівай цяжасці ўгаворвалі бурклівых:

— Ці ж вы самі не з гэтага пачыналі? Няўжо адразу ткачыхамі нарадзіліся? Лепш бы памаглі, павучылі, чым дарэмна вохкаць ды бурчаць!

І памагалі. І вучылі. І брыгадзір Уладзімір Новікаў не стамляўся і не пераставаў вучыць «няўмеку»: бачылі, што стараецца дзяўчына і вельмі хоча быць сапраўдным рабочым чалавекам. А калі хоча, то і стане, абавязкова стане ткачыхай!

Валя і стала ткачыхай першай рукі, майстрам цяжкай, нялёгкай, разумнай, на мяжы сапраўднага мастацтва ткацкай справы. І калі на камвольным уялі ў строй новы, другі па ліку ткацкі цэх, аснашчаны новай, павышанай складанасці тэхнікай — двухчаўночнымі станкамі, Валю Няхайчык, насуперак пратэсту брыгадзіра і сябровак, якія не жадалі расставіцца з ёю, перавялі ў гэты новы цэх.

У цэх увайшла таксама новая, цяпер ужо не ранейшая баязлівая

«няўмека», а ўпэўненая ў сабе і ўдзячная таварышам за навуку ткачыха. Увайшла камсамолка, сакратар цэхавай камсамольскай арганізацыі, актыўны грамадскі работнік і выдатная працаўніца, якая ўжо цвёрда ведала, што і як трэба рабіць, каб дзякуючы і яе працы сонца свяціла ўсім.

Дэпутат Вярхоўнага Савета БССР Валянціна Няхайчык і сёння працуе ў другім цэху камвольнага камбіната. Працуе на чатырох ткацкіх станках, кожны з якіх выпускае па дваццаць метраў першагатунковай тканіны за змену. Восемдзесят метраў, або трыццаць касцюмаў за адну змену! А ўся-

Валянціна Няхайчык.
Фота П. Нікіціна.

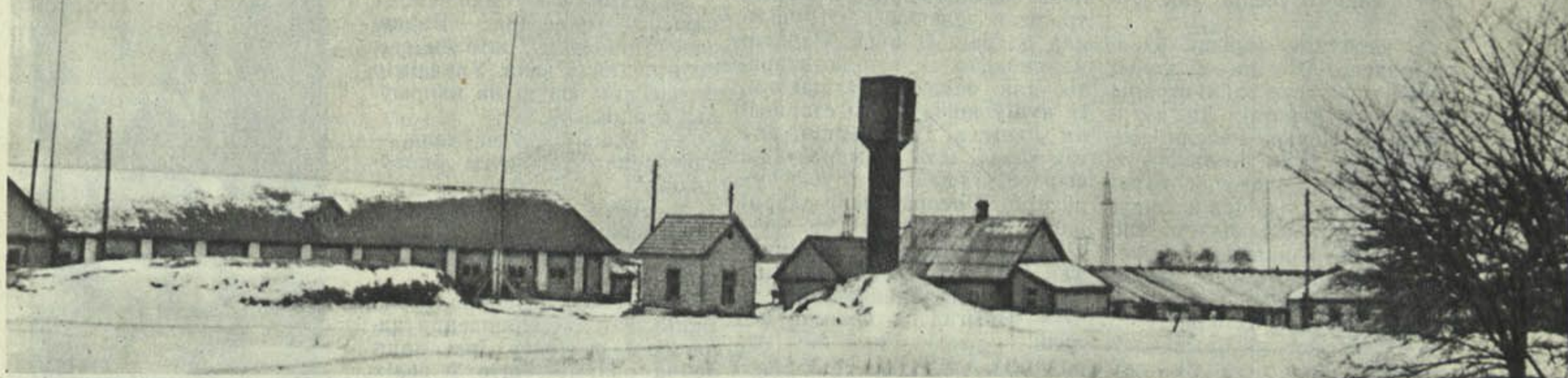
го за гады сваёй работы на гэтым прадпрыемстве маладая ткачыха вырабіла для нас, спажывцоў, без малага сто пяцьдзесят кіламетраў самых разнастайных пашывачных матэрыялаў!

Дык няхай жа свеціць яркае, незгасаючае працоўнае сонца юнай ткачысе, якая стала дзякуючы дзяўчыне таварышаў на працы дэпутатам вярхоўнага органа ўлады нашай рэспублікі. Няхай свеціць яно і ўсім камвольцам, якія выпусцілі за мінулы год звышпланавай прадукцыі амаль на тры мільёны рублёў, выпрацавалі амаль паўтарыста тысяч звышпланавых метраў першагатунковых тканін. Свеціць ударнікам і членам брыгады камуністычнай працы А. Любецкай, В. Камлюк, Я. Шэўчык, З. Наркевіч, Р. Кулакоўскай і многім-многім іншым, якія сваёй самаадданай і натхнёнай працай дзень за днём твораць велічны гімн нашых сонечных дзён, нашай эпохі, дзе чалавек чалавеку — друг, таварыш і брат.

У кожнага чалавека — свае імкненні, свой лёс. І шчаслівы Чалавек, які ўсяго сябе цалкам аддае вялікай справе пабудовы камунізма.

Будзь жа шчаслівай і ты, беларуская дзяўчына Валя Няхайчык!

Домы і на ферме

Фота П. Нікіціна.

За акном гуляе мяцеліца. Сыпане ў шыбы сухім калючым снегам, потым закруціцца ў шалёным танцы па бязлюднай вясковай вуліцы і загудзе, завые ў правадах.

А ў хаце светла і цёпла. Патрэскаюць дровы ў грубцы. Ля грубкі сядзіць «яго вялікасць — цесць» — як называе Канстанціна Сяргеевіча Леанід, муж Веры. Левай рукой Канстанцін Сяргеевіч асцярожна падтрымлівае правую, забінтаваную, у гіпсе. Зламаў, — вось бяда! І цяпер замест яго вартаваць ферму збіраецца Леанід. Ён нацягвае валёнкі і слухае ціхую, нетаропкую гаворку цесця:

— Пры панскай Польшчы як было — забаліць у чалавека галава — значыць учадзеў. Намоча, завяжа ён галаву цесно і ўсе лекі. А

цяпер — чуць што — хутчэй да доктара бяжыць. Вядома ж, злотыя плаціць не трэба. — Ён глядзіць на сваю руку і горка ўсміхаецца. — Баліць, каб яе... Нават мыцца прыходзіцца пакашэчаму.

— Па-кашэчаму? — перапытвае трохгадовы Саша і здзіўлена паглядае на дзеда, бо не раз бачыў, як мыецца іх шэры кот. І дзед так.

— Ты сюды глядзі, — тыцкае пальцам у кніжку Міша, «дзядзька» Міша, які на два гады старэй за свайго пляменніка Сашу. — Вось гэтая ракета, на ёй у неба лятаюць.

З Мішам у Сашы вялікая дружба. Яны неразлучныя і дома і на вуліцы. Нават на рэчку летам сігаюць разам. Ну як яго не паслухаць?

І Саша глядзіць на ракету.

У суседнім пакоі школьнікі Надзя, Толя і Валодзя рыхтуюць урокі. Таіса — на кухні, на ферму не пайшла. У яе выхадны. З раніцы яна завіхалася ля печы, варыла, смажыла, парыла. Сямейка ж не маленькая, дванаццаць чалавек у адной хаце жыве.

А цяпер выкаціла са спальні пральную машыну і бярэцца за бялізну. Надзя ідзе ёй памагаць.

Стукнула клямка і ў хату ўвайшла Шура. За спадніцу яе трымаецца малая ў вялізнай хустцы — клунак на ножках, ды й годзе! На руках у Шуры таксама жывы клунак.

— Вось, сто гадоў не бачыліся. Усё часу не хапае, — гаворыць яна прывітаўшыся.

— Заходзь, пагрэйся, дочка. На дварэ во як круціць.

— Мы на хвілінку, тата. Выбраліся ў магазін. Дай, думаю, зазірну да нашых,

мо маці з Мінска прыехала.

— Няма яшчэ. Але сесія ўжо скончылася. Хутка павінна быць.

— А я са сваім Валодзем хадзілі ўчора вечарам глядзець тэлевізар, сесію Вярхоўнага Савета БССР паказвалі. І маці бачылі. Сядзіць у першым радзе і слухае, што там з трыбуны гавораць.

— Ды не толькі слухае, рашэнні прымае. Дэпутат, разумець трэба! Цяпер працоўнаму чалавеку пашана і павага. Цяпер ён сам законы піша. Вось як... А ты развяжы яго. — Канстанцін Сяргеевіч паказвае на клуначак, — у нас цёпла.

— Няма часу бавіцца. Валодзя з фермы прыйдзе, а я хату зачыніла. — Шура ўзяла на рукі малое, якога раней паклала на ложак, за руку ўзяла другога і павярнулася да дзвярэй. — А вы заходзьце да нас. Валодзя пакажа сталарку на хату. Ужо гатова. Вялікія вокны будуць. А па лес заўтра паедзе, машыну далі.

— Маці вернецца — зойдзем.

Маці... Толькі якіх дзён пяць яе няма, а Канстанціну Сяргеевічу здаецца — апусцела шматгалосая хата. І ўсё робіцца не так: і засланка ў печы не так стукае, і ежа нейкая нясмачная, і рука, здаецца, больш балець стала. І ўсе гэтыя дні ператварыліся ў суцэльнае чаканне. Не хапае яму яго Марыі Мікалаеўны, і ўсё тут.

Здаецца, мог бы ўжо прывыкнуць. Не сядзела ж яна ніколі ў хаце, хоць і дзевяць дзяцей выгадвала. Усё па справах, усё па справах...

То старшынёй рэвізійнай камісіі працавала, калгас правярала, а там старшынёй калгаса стала, потым старшынёй сельсавета.

Аднойчы пакрытыкавала яна старшыню калгаса «Сцяг Саветаў» Гражданкіна за дрэнныя справы на малочна-таварнай ферме, а ён ёй і кажа:

— З партфелем хадзіць ды крытыкаваць і я ўмею. А ты працай дакажы, як трэба.

— А што ж, і дакажу.

Настойлівая жанчына, дабілася, што прызначылі яе на ферму брыгадзірам. Надоі тады малыя былі, яна і гаворыць даяркам, як карміць, як даць трэба, каб надоі большымі сталі.

А яны ёй:

— Патрабаваць лёгка, самі падаілі б.

Нічога не сказала ім Марыя Мікалаеўна, а старшыні напісала заяву: «Хачу быць даяркай».

Два гады даіла кароў, і падняла надоі. Паказала, як працаваць трэба. Яе зноў брыгадзірам малочнатаварнай фермы паставілі, а на падмогу даяркам моладзь пайшла — чатыры дачкі. Вера спачатку працавала на цялятніку, нецеляў даглядала. З гэтых нецеляў набралі сабе групу першацёлак і Шура, і Таіса, і Іра. А потым і Вера даяркай стала.

Спраўныя дзяўчаты. Колькі грамат за сваю працу атрымалі, пераходных вымпелаў, усе — ударнікі камуністычнай працы. А партрэты Іры і Таісы ажно ў Брэсце на Дошцы гонару вісяць.

«У сваю маці ўдаліся», — думае Канстанцін Сяргеевіч.

* * *

Пакуль Марыя Мікалаеўна была на сесіі, на ферме яе замяняла Іра. Яна прыхо-

М. М. Варэнік.

дзіла раней за іншых даярак, брала ад фуражыра кармы, глядзела, ці ёсць цёплая вада ў баку вымя каровам падмываць, правярала бітоны. І хоць ведала, што яны чыстыя, а ўсё роўна правяра-ла — маці заўсёды так ро-біць.

У кароўніку гарыць элек-трычнасць. З канца ў канец працягнула свае рэйкі-стрэлы падвесная дарога. Для аўта-паілак — шэрыя кавалкі со-лі-лізунца. Ціха. Толькі чут-но, як сапуць, лежачы, каро-вы ды жуюць, жуюць жвачку.

Але вось падыходзіць час кармлення і даення, прыхо-дзяць даяркі. Каровы, як па камандзе, устаюць і павароч-ваюць галовы ў іх бок.

— Іра, маці не прыехала?

— Не яшчэ.

— Ды яна забылася пра нас.

— А мо ў Мінску ёй леп-шую ферму далі?

— Ціха, зубаскалы, — су-пыняе даярак Аляксандра Кеба. Яна старэйшая і больш разважлівая. — Наша Міка-лаеўна чалавек справы. Калі затрымалася, значыць, трэба. А ты, дзяўчынка, даведайся, павінны канцэнтраты пры-быць. Каб пра нас не забы-ліся.

— Добра, Аляксандра Ільі-нічна, я напамню.

Даяркі разыходзяцца. Спа-чатку ў кармушкі сыплюць запараную сечку і макуху, пасоленыя мачавінай. Мача-віна — гэта хімія. Гэта яна ўзбагачае кармы бялкамі, вельмі патрэбнымі жывёле.

Потым ляцяць у кармушкі цукровыя буракі, па вядру ў кожную. І па кароўніку раз-носіцца апетытнае хрумстан-не. Час пачынаць даенне.

Іра спяшаецца. Ад гэтага

яна не доіць горш, не. Прос-та спрытней звычайнага сціс-каюцца яе пальцы ў кулакі, а ў даёнку ляцяць пругкія струмені малака. Дояць рука-мі. Але ўжо апошняю зіму. Вясной закончаць будаваць новы тыпавы кароўнік з элек-трычнай ёлачкай, з душам для даярак. Праўда, і цяпер на складзе валяюцца апараты для механічнага даення. Іх купіў яшчэ былы старшы-ня калгаса Гражданкін, але так хаваў, што ад марозу ды сырасці гумавыя трубка перагнілі. Паспрабавалі даяркі даць тымі апаратамі — гу-дуць, а малако не цягнуць. Так і кінулі. І па-старынцы, пакуль рукамі дояць.

— Брыгадзір, прымай ма-лако! — разносіцца па ка-роўніку.

— Зараз! — адгукаецца Іра.

Недарэмна яна спяшалася. Трэба будзе важаць малако і запісваць надой.

Раней, калі Іра не была даяркай, яна не разумела, чаму малако лічаць не на літры, а на кілаграмы. А, аказваецца, ад якасці малака залежыць яго вага. Няглас-тае малако лягчэйшае. Іра ўжо сама правярае. Вядро малака ад яе кароў важаць 10 кілаграмаў, а ад Таіса-вых — больш. І тлустасць та-го малака даходзіць да 4,7 працэнта. А ёсць малако, што вядро менш 10 кілаграмаў важаць.

Значыць, змагайся, даяр-ка, за якасць малака — і на-дой вышэйшы будзе.

З цэнтра кароўніка да Іры данёсся смех даярак. Яна па-дышла бліжэй і ўбачыла ўпраўляючага іхняга аддзя-лення саўгаса Уладзіміра Фа-дзеевіча Стахно. Ён хацеў

адкрыць яму, дзе сечка за-парваецца, з усяе сілы цягнуў за калцо, а яма не адкрыва-лася.

— Адразу відаць, які вы ў нас часты госць, — смяю-цца даяркі.

— Што вы смяецеся, — павышае голас Іра. — Падка-залі б чалавеку, што ён сам сябе падняць хоча. Уладзімір Фадзеевіч, вы ж на накрыв-цы стаіце.

— От народ, і маўчаць, — адгукаецца ўспацелы ўпраў-ляючы.

— А вы часцей на ферму заглядвайце, усё будзе ведаць, — не сунімаюцца да-яркі.

— Хадзем, малако пры-маць буду, — спяшаецца ад-цягнуць іх увагу Іра, хаця добра разумее, што ў сваіх кпінах яны правы. Сапраў-ды, на ферме ўпраўляючага ніколі не відаць.

Можа таму, што справы тут добра ідуць? Ферма — лепшая ў саўгасе. Надоі ўпэўнена растуць. Летась па 2474 кілаграмы надаілі на карову. А ў сясцёр Варэні-каў — яшчэ большыя. У Таі-сы — 3470 кілаграмаў, у Ве-ры — 2990, а ў яе, у Іры, — 3377 кілаграмаў.

Іра прыняла малако, паста-віла да раніцы ў кладоўку бітоны. Дзяжурная Вера вы-мыла гарачай вадой са шлан-га падлогу ў маленькім па-койчыку. Даяркі пайшлі да-дому. Рабочы дзень скончыў-ся.

За акном цемрадзь і кру-ціць мяцеліца. Прышоў Леанід вартаваць кароўнік. Можна і ёй адпраўляцца да-дому. Але чамусьці трывога з'яўляецца ў вачах Іры. Яшчэ больш палавіны кароў не цялілася. А што, калі

На ферме маці замяняла Іра.

адёлы пачнуцца ўначы? Ця-ляты ўсе буйныя. Штучным асемяненнем сама маці кі-руе. Курсы канчала. Удзень нічога, удзень фельчар на ферме бывае. А вось ноччу... Раней Іра не хвалявалася. Ад фермы жывуць блізка, калі што — бацька-вартаў-нік пакліча, усёй сям'ёй ідуць, усе ж жывёлаводы. І галоўнае — маці побач. Яна ў іх за прафесара. А цяпер маці няма, ды і бацька са зламанай рукой не памоч-нік... Вось і трывожна на сэрцы ў Іры.

Хутчэй бы прыехала маці!

Галіна ВАСІЛЕУСКАЯ

Саўгас «Палонка»,
Баранавіцкі раён.

З «дзядзем» Мішам у Сашы вялікая дружба.

Таіса мые бялізну, Надзя ёй памагае.

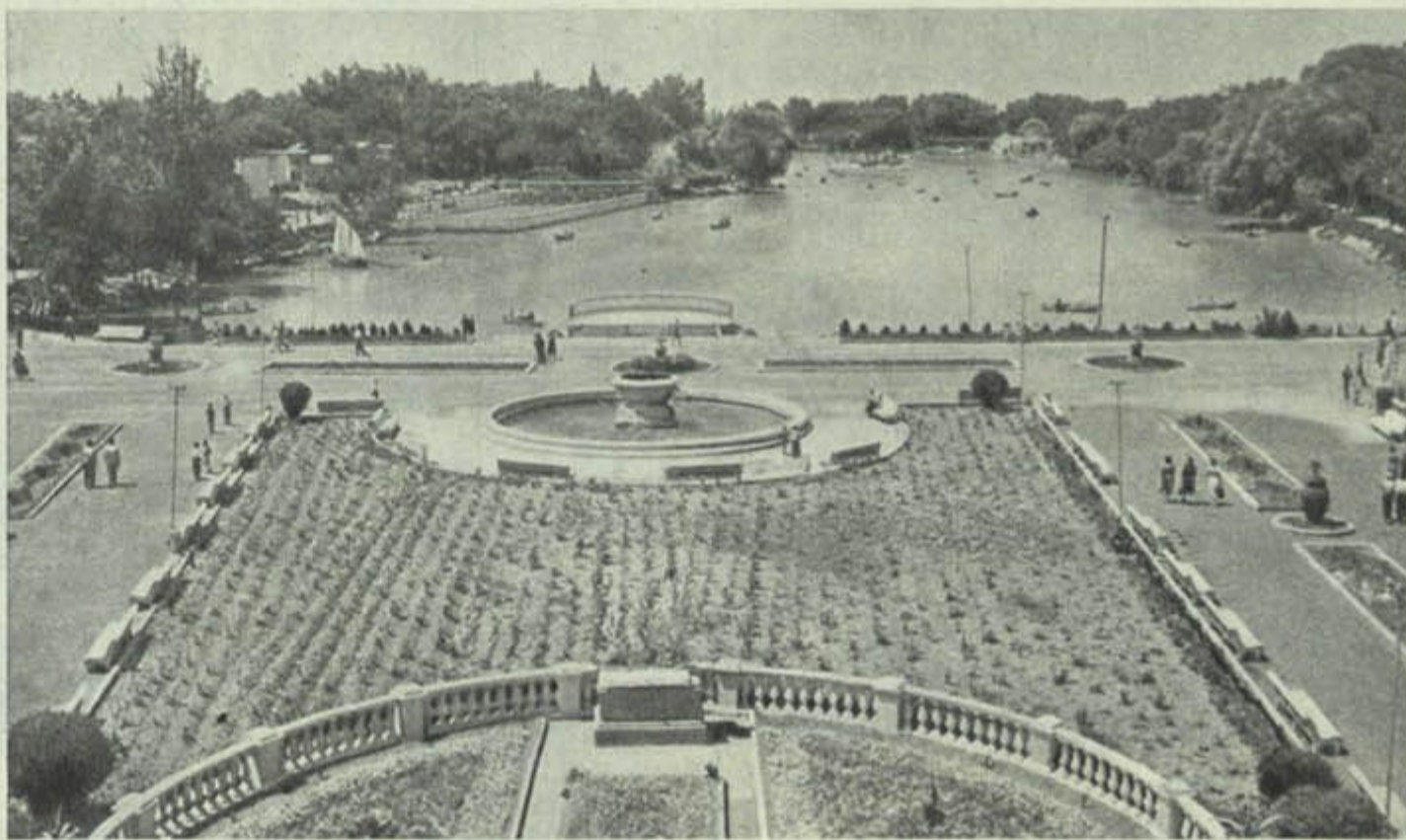
ЗДАЛЕКАГА Ташкента пазваніла ў Мінск мая добрая сяброўка, паэтэса Зульфія: «Чаму ты ніяк не збярэшся да нас? Мы цябе чакаем, чакаем, а ты ўсё не едзеш!»

І вось цягнік «Масква — Ташкент» імчыць у Сярэдняю Азію. Наўмысля (нягледзячы на кпіны сяброў) я выбрала такі «старамодны» від транспарту, як цягнік: мне хацелася лепш разгледзець зямлю, па якой у ліпені 1941 года я ехала ў цяплушцы...

Пенза, Сызрань, Куйбышаў... Помню маўклівыя, заклееныя накрыж вокны, трывожныя, суровыя твары людзей, вагоны з байцамі, якія адпраўляліся на фронт. А на перонах — тужлівыя постаці маці, сяцёр, нявест...

Цяпер я еду праз асеннюю, залатую цішыню.

Невялікая руская станцыя «Ключыкі». Блакітны вакзал. На пероне — вясёлыя дзеці, з яблыкамі ў руках. Чыста, прытульна. Здалёк відаць невялікія, новыя хаты. Па дварах паважна паходжаюць, перавальваючыся з боку на бок, белыя гусі.

Ташкент сёння. Гарадскі парк культуры і адпачынку.

Фота В. Фамічова.

ЛІТАРЭ УЎЗБЕКСКІЯ «СЯНІРЫ»

Потым пачынаецца жоўты, бяскрайні стэп. У ім, як светлыя азісы, — Арэнбург, Акцубінск, Туркестан...

Можэце сабе ўявіць хваляванне, з якім я набліжалася да сталіцы Узбекістана!

Тут, у цяжкія ваенныя гады, дзе мы былі разам з маці і сястрой, я знайшла спгадлівых, добрых людзей, з якімі пасябрала назаўсёды.

І вось я ў доме Зульфій. На мяне глядзяць мілыя, цёплыя вочы яе дачкі Хулькар, сына Амана, нявесткі Шаксы, пісьменнікаў Сафарова, Уйгуна, Мірмухіна. На сэрцы — светла і радасна.

Зульфія не толькі выдатная паэтэса і грамадскі дзеяч, але вельмі гасцінная, добрая гаспадыня, чалавек шчодрый, сяброўскай душы.

У пакоі, дзе я живу, гасцявала, у свой час, індыйская паэтэса Амрыта Прытам, якая піша дзівосныя вершы на мове пенджабі. Тут жа пабывалі казахская паэтэса Турсунхон, туркменская — Таўшан Эсэнава, ленинградка Ольга Бергольц. Пасля мяне Зульфія збіраецца запрасіць у госці азербайджанскую паэтэсу Мірварыд Дыльбазі.

У гэтым пакоі мне павінны сніцца выключна паэтычныя сны!

Мой прыезд у Ташкент супаў з днямі рускай літаратуры і мастацтва ва Узбекістане. Сюды прыехалі многія рускія пісьменнікі, кампазітары, акцёры. Ніколі раней я не бачыла столькі руж, як у гэтыя дні на вуліцах Ташкента ў гонар дарагіх гасцей з Расіі. Але аб гэтым вялікім свяце трэба пісаць асобна.

Хутэй, хутэй! Мне хочацца паглядзець, што новага ў Ташкенце. Я ж тут не была дзевятнаццаць год!

Назаўтра мы едем з Зульфіей у новыя раёны сталіцы. Я нічога не пазнаю! На месцы былых пустэчаў і агародаў вырас вялізны раён з паэтычнай назвай — Чыланзар. Гэта — сапраўдны Ташкенцкія Чаромушкі. Новыя кварталы, кінатэатр «Ракета», каласальны будынак

Эдзі АГНЯЦВЕТ

кінастудыі з павільёнамі для самых складаных здымак, плошча імя Фурката, домабудаўнічы камбінат — маштабы будаўніцтва грандыёзныя. Затым мы паехалі ў Студэнцкі гарадок (там будзе ўсе навучальныя ўстановы Ташкента), потым аглядзелі Новамаскоўскі раён.

...Помню, што ў час вайны пачалося будаўніцтва новага опернага тэатра імя Алішэра Наваі. Ішла цяжкая вайна, а людзі будавалі тэатр, бо верылі ў перамогу міру над вайной!

І вось я гляджу на гэты тэатр і не

магу нарадавацца: столькі тут святла, гармоніі, сапраўднага архітэктурнага мастацтва. Пабудаваны па праекту выдатнага рускага архітэктара Шчусева тэатр спалучае ў сабе сучасны стыль з ярка выражаным нацыянальным каларытам. Факт тэатра зроблены, як залы: «Ферганская зала», «Самаркандская», «Бухарская» і г. д. На сценах — тонка, з вялікім густам — адбітыя вобразы герояў твораў Наваі: тут ёсць Фархад і Шырын і іншыя любімыя героі чытачоў. Гэта — работа народных узбекскіх мастакоў Уста Шырына, Чынгіза Ахмарава, якія з'яўляюцца гордасцю народа. Калектыв тэатра выхаваў такіх бліску-

Эдзі Агняцвет (злева), Турсуной Раімава і ўзбекская паэтэса Зульфія.

Фота Уйгуна.

чих балерын, як Мукарам Тургунбаева, Галія Ізмайлава, Бернара Карыева, чые мастацтва вядома ў многіх краінах свету. Знаўцы кажуць, што Бернара Карыева вельмі нагадвае выдатную Уланаву ў балетных спектаклях «Жызель» і «Маскарад».

Цудоўная актрыса М. Тургунбаева ўсё сваё мастацтва аддае моладзі. Яна стварыла жаночы танцавальны ансамбль «Бахор» («Вясна») — малодшую сястру рускай «Бярозкі». Ансамбль пабываў у многіх кутках нашай Радзімы. З нязменным поспехам выступае на новабудовых Сібіры і ў зарубажных канцэртных залах. І тут, дарэчы, мне хочацца наогул сказаць аб слаўных узбекскіх жанчынах.

Рост усяго народа за гэтыя пасляваенныя гады асабліва ярка выяўляецца ў духоўным росце жанчын.

Я ўжо не кажу аб тым, што з ташкенцкіх вуліц знікла паранджа — гэты агідны перажытак старога, байскага быту. Калі ў ваенныя гады, асабліва на ўскраінах, я даволі часта бачыла жанчын, чые твары былі закрыты густой, чорнай сеткай паранджы, то цяпер гэты варварскі звычай, як кажуць, адышоў у нябыт. Усе жанчыны — і самыя старыя, і самыя маладыя — ходзяць з адкрытымі, яснымі тварамі, як гаспадыні сваёй зямлі.

Паказальным з'яўляецца той факт, што Старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета рэспублікі выбрана жанчына — Ядгар Насрэдзінава.

Мне давялося стрэцца з многімі таленавітымі прадстаўніцамі ўзбекскага народа. Вось некаторыя з іх:

Зарыфа Саіднасырава — выдатны хімік, яна загадвае кафедрай неарганічнай хіміі ў Ташкенцкім сельгасінстытуце, напісала пяць падручнікаў для вучняў і «Тлумачальны слоўнік хімічных тэрмінаў». Зарыфа ўжо трыццаць год выкладае хімію, яна мае шмат вучняў. Але ўсё гэта будзе недастатковым, калі я не скажу, што ў яе — мілы, пахатняму ўтульны выгляд, разумныя, бліскучыя вочы, светлая ўсмешка. З. Саіднасырава — добрая маці, жонка, гаспадыня. А муж, трэба сказаць, варты яе! Гэта — вядомы пісьменнік Айбек.

Хочацца назваць імёны першай узбекскай жанчыны-дырыжора Дзільбар Абдурахманавай, урача Мукамбар Карыевай, узнагароджанай ордэнам Леніна, пісьменніцы Саіды Зунуновай, журналісткі Халіды Ахраравай.

А што ўжо казаць аб слаўных жанчынах, якія нястомна і аддана працуюць на баваўняных палях!

Але лепш давайце паедзем да адной з іх — механізатара Турсуной Раімавай.

Ціхай, яснай раніцай я еду разам са сваімі ўзбекскімі сябрамі-пісьменнікамі Зульфійей, Уйгуном і Назірам Сафаравым у Янгіюльскі раён Ташкенцкай вобласці.

Канец кастрычніка. Але тут толькі пачынаецца восень. Паабяпал дарогі — стройныя таполі, якія пачалі ўжо жаўцець. Серабрыстая джыда, якая па колеру нагадвае беларускую вярбу, і чынары стаяць яшчэ зусім зялёныя.

Нам вельмі пашанцавала! Якраз у дзень нашага прыезду — 27 кастрычніка — калгас імя Ахунбабаева выканаў гадавы план па ўборцы бавоўны. Ва ўсіх людзей — прыўзняты настрой. Мы размаўляем са старшынёй калгаса аграно-

Еўджэнія Тырля з маленькай Дыянай. Бухарэст.

мам Х. Пулатавым. Заўважаем здалёк стройную дзявочую постаць.

У блакітнай сукенцы, на якую накінута белая, у чорную палоску безрукаўка, у чырвоных запаленых ботах набліжаецца да нас Турсуной Раімава. Яна вельмі прыгожая: яркія чорныя вочы, смуглы, з лёгкай ружовасцю твар, цудоўная ўсмешка, задушэўны, грудны голас. Яе выгляд адразу пакарыў нашых спадарожнікаў-мужчын. Сапраўдная Кармэн!

...Турсуной нарадзілася ў 1939 годзе. Бацька пайшоў у 1941 годзе на фронт. Ён загінуў смерцю героя ў 1943 годзе. Маці было дваццаць восем год, калі яна засталася ўдавою з маленькай Турсуной. Дачцэ прысвяціла яна сваё жыццё... Скончыла Турсуной восем класаў і пайшла працаваць у дзіцячыя яслі пры палывым стане. У гарачую пару, калі ўсе жанчыны былі ў полі, Турсуной даглядала малых, купала іх, карміла, расказвала казкі.

У гэтым жа калгасе працавала механізатарам яе праслаўленая цёзка — Турсуной Ахунава.

Юная нянька Турсуной Раімава няньчыла ў яслях дачку Ахунавай — маленькую Мухабат і вельмі зайздросціла яе маці! Надта ж хацелася навучыцца вадзіць машыну, якая хутка і чыста збірае бавоўну — белае золата краіны.

І вось у 1961 годзе Т. Раімава паступае ў школу механізатараў на станцыі Урэўская. Яна вельмі хутка зразумела душу і характар складанай машыны.

Турсуной расказвае: «Калі я выходжу на машыне ў поле, на прастор, я люблю спяваць. Мне здаецца, што сваім рытмам машына акампануе мне... Вельмі люблю музыку і вершы. Асабліва творы аб зменах, якія адбыліся ў жыцці жанчын».

Турсуной — брыгадзір. У брыгадзе — восем дзяўчат і чатыры мужчыны. Ціка-

УСЁ ГЭТА

Бухарэст...

Архітэктар інстытута «Праект-Бухарэст» Еўджэнія Тырля, дачка лесніка і ткачыні, расказвае пра свой жыццёвы шлях:

— Усе мае браты рабочыя. Маё шчасце, што ў тыя гады, калі мая радзіма стала свабоднай і перад дзецьмі працоўных шырока расчыніліся дзверы ў будучае, я была ў школьным узросце. Я паступіла ў Плаешцкую педагагічную школу. У час навучання ў гэтай школе выявілася мая схільнасць да мастацтва. Я добра малявала, але, не маючы таленту, як многія іншыя, была надзелена фантазіяй. Школа, у якой я вучылася скульптуры, чарчэнню, накідам рухаў, кампазіцыі, развіла ва мне гэту здольнасць. Пасля заканчэння педагагічнай школы я адчула цягу да новай прафесіі — архітэктуры. Здала экзамены ў архітэктурны інстытут. Атрымлівала стипендыю, жыла ў інтэрнаце. Як і

выя імёны ў дзяўчат: Шакар, што азначае па-нашаму — Цукар; Шырын — Смяная. Добра працуюць яе сяброўкі Гульсум, Кумрыныса, ды і ўсе астатнія члены брыгады камуністычнай працы не падводзяць свайго брыгадзіра!

Т. Раімава скончыла дзесяцігодку, вучыцца на завочным аграінічным факультэце сельгасінстытута. Яна — дэпутат Вярхоўнага Савета Узбекскай ССР.

Турсуной кажа: «Я гадую яшчэ аднаго будучага механізатара. Яму — чатыры гады. Гэта — мой сын Хабібупа!»

Маладая маці шчасліва ўсміхаецца.

Мы выходзім з Турсуной у поле. Яна просіць мяне перадаць самае сардэчнае прывітанне беларускім дзяўчатам-механізатарам. Дзякую, Турсуной! Я гэта з прыемнасцю зраблю.

На полі яшчэ некалькі дзён назад бялелі воблачкі бавоўны. Цяпер поле чыстае, прыбранае, адпачывае пасля цяжкай працы. Бавоўна вялізнай снежнай гарой ляжыць непадалёку, пад высокай павеццю. Адсюль яе вывоззяць на нарыхтоўчыя пункты.

1963 год з'явіўся годам вялікай бавоўны. Працаўнікі палёў Узбекістана далі Радзіме больш за тры з палавінай мільёны тон белага золата. Такого ўраджаю яшчэ не было ні ў адзін з мінулых гадоў. Гэта — вялікая перамога працоўных людзей Узбекістана. І тут ёсць свая доля і нашай знаёмай Турсуной Раімавай.

...Хаця ўзбекскае сонца, нягледзячы на восень, вельмі ласкавае і гасціннае, але і яно падвечар збіраецца адпачыць.

І нам пара дадому.

Новых табе поспехаў і шчасця, Турсуной!

Новых поспехаў вам, дарагія ўзбекскія сёстры!

Да новых сустрэч, мой верны друг — Узбекістан!

АЖЫЦЦЯВІМА

ўсе навучэнцы, я заўсёды адчувала падтрымку, якая шчодра аказвалася дзяржавай.

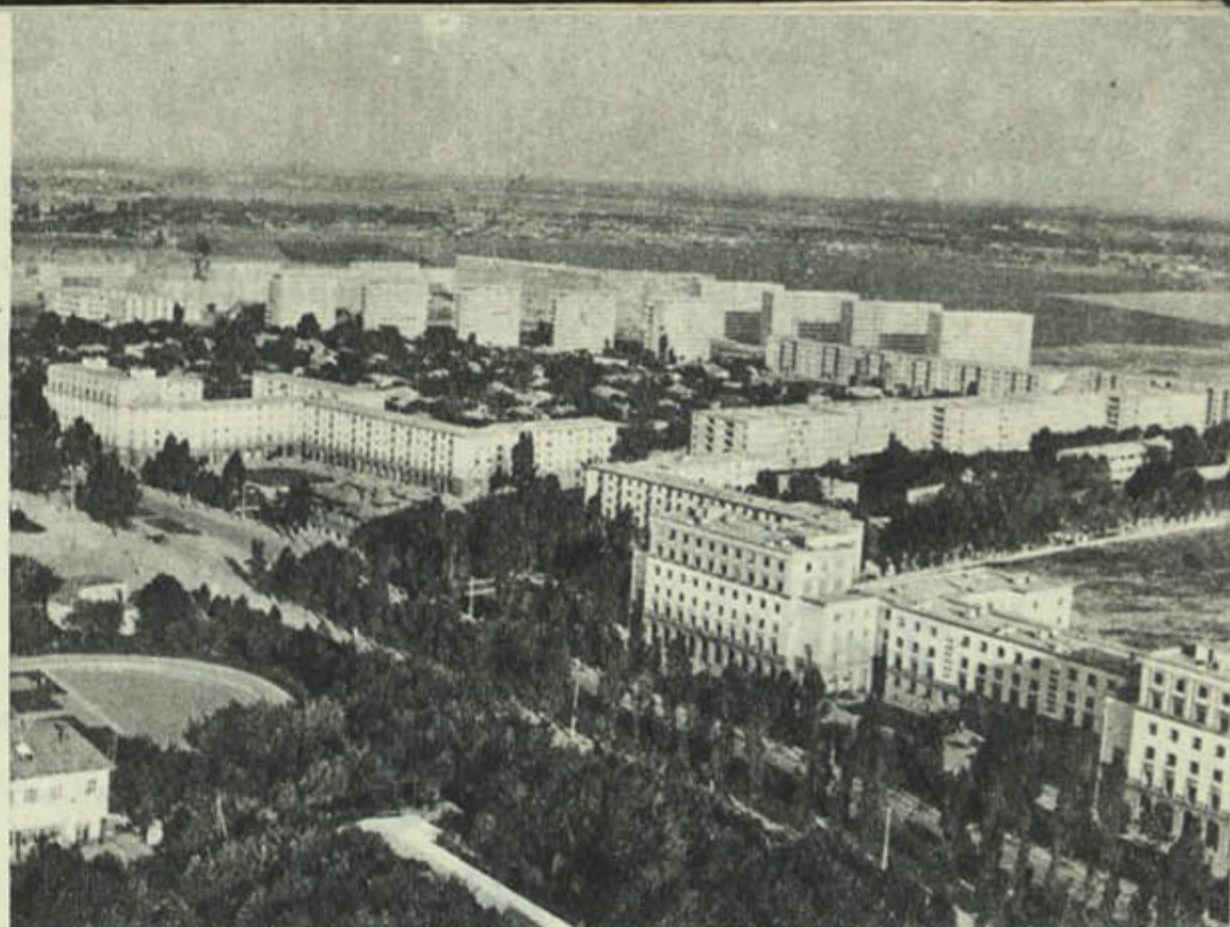
...Мы пабывалі ў архітэктара Еўджэніі Тырля і дома, дзе пазнаёміліся з усёй сям'ёй. Муж, за якога яна выйшла замуж яшчэ на другім курсе, — інжынер. Іх дачцэ, Дыяне, пяць год. У яе прыкметная схільнасць да музыкі і танцаў. Мы даведаліся таксама, што Еўджэнія Тырля вядзе работу ў камітэце прафсаюза сваёй установы.

Перад адыходам мы папрасілі архітэктара Еўджэнію Тырля адказаць на наступнае пытанне: «Якое ваша самае моцнае жаданне?» Вось яе адказ:

— Наконт дома і сям'і — працягваць шчаслівае жыццё разам з мужам і Дыянай, займацца спортам, праводзіць экскурсіі... і разам увайсці ў камунізм. Наконт прафесіі адказаць цяжэй. Можна быць, дум-

ка, якая мяне займае апошні час, з'явіцца найлепшым адказам. Адна з вуліц старой бухарэскай ускраіны, па якой я хаджу штодзённа, носіць імя Барынкавяну. На гэтай вуліцы будынкі маленькія, старыя, размешчаныя на вялікай адлегласці адзін ад другога, шмат пустаці. Вось ужо некалькі дзён, як я нібы на яве бачу ўсё новыя шматкватэрныя дамы, шмат зелляніны, шчаслівых людзей, якім не трэба будзе хадзіць далёка, таму што ў сваім цэнтры яны будуць мець усё неабходнае. І ў гэтым цэнтры, які я хацела б спраектаваць для наступнага этапа будаўніцтва, я бачу сябе і сваю сям'ю ў адной з кватэр на дзевятым або на дзесятым паверсе. Ва ўсім, што я вам кажу, няма нічога немагчымага — усё гэта ажыццявіма...

Слухаючы нашу субяседніцу, мы міжволі задумаліся аб рэчаіснасці нашых дзён. Дзякую-

Бухарэст.

чы новым будоўлям Бухарэст няспынна расце. Толькі за апошнія тры гады бухарэсцкія жыхары атрымалі прыкладна 40 000 кватэр, а да 1965 года будуць заселены яшчэ 50 000 кватэр.

Хуткія тэмпы будаўніцтва змя-

нілі аблічча многіх раёнаў, і мы цвёрда ўпэўнены, што гэтак жа хутка, як узніклі новыя раёны — Балта Алба, Каля Грывіцэй, Джулешць, Друмул Табэрэй, збудзецца і жаданне архітэктара Еўджэніі Тырля.

Манзу РАДЫЯН

Скарыстайце ў гутарцы аб Міжнародным жаночым дні

У НАС

Савецкія жанчыны прымаюць самы актыўны ўдзел ва ўсіх галінах гаспадарчага, палітычнага і культурнага жыцця краіны. Нароўні з мужчынамі ім адкрыта шырокая дарога да адукацыі і навукі. Зараз у Беларускай ССР 192 727 жанчын маюць вышэйшую і сярэднюю спецыяльную адукацыю. Сярод іх — 27 244 інжынеры і тэхнікі; 10 623 аграномы, заатэхнікі і ветэрынарныя ўрачы; 16 994 эканамісты, планавікі, статыстыкі; 48 172 медыцынскія работнікі; 77 369 педагогаў і шмат іншых спецыялістаў. Звыш 27 000 жанчын узнагароджаны ордэнамі і медалямі Савецкага Саюза, а 57 з іх прысвоена высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы.

У склад Вярхоўнага Савета БССР выбран 421 дэпутат, з іх 151 жанчына. Дэпутаты прафесар Таццяна Бірыч з'яўляецца намеснікам Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, даярка Лідзія Асіюк, дырэктар саўгаса «Завалочыцы» Лідзія Карцель і свідравальшчыца Мінскага велазавада Марыя Яфрэменка выбраны членамі Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР; старшыня калгаса імя XVI партз'езда Таццяна Жыгалка і свінарка саўгаса «Палата» Галіна Лагунова — намеснікі Старшыні Вярхоўнага Савета Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі.

У рэспубліцы «Медалем мацярынства» і ордэнам «Мацярынская слава» ўзнагароджана больш 275 тысяч маці. Ганаровае званне «Маці-гераня» прысвоена больш чым 2,5 тысячы маці.

...І Ў ІХ

У Англіі кожны тыдзень памірае 100 дзяцей толькі таму, што для парадзіх не створаны неабходныя ўмовы. Апрача таго, тысячы дзяцей з гэтай жа прычыны нараджаюцца ў стане, бліжэй да смерці, і застаюцца калекамі.

Аб гэтым заявіў вядомы англійскі акушэр прафесар Дзіксан на прэсканферэнцыі, аналізуючы даклад камітэта па абследаванню радзільных дамоў у Англіі. Паводле яго слоў, шостую частку памёршых дзяцей можна было б выратаваць, калі б паклапаціліся аб жанчынах да родаў.

(Агенцтва Рэйтар).

Каля 600 індыйскіх жанчын прыбылі з усіх куткоў Трансвааля да дома ўрада Паўднёва-Афрыканскага Саюза ў Прэторыі, каб уручыць прэм'ер-міністру расісту Фервурду петыцыю пратэсту супраць новага закона аб высяленні індыйцаў у спецыяльныя рэзервацыі тыпу гета.

Адказам расістаў была паліцыя, якая накінулася з дубінкамі на жанчын, нацкоўвала на іх паліцэйскія сабак. Многія індыйскія жанчыны атрымалі сур'ёзныя пашкоджанні.

(Агенцтва Франс Прэс).

У аргенцінскім горадзе Мар-дэль-Плата ў снежні 1963 года адбываўся 12-ы міжамерыканскі кангрэс па пытанню выхавання дзяцей, створаны

міжамерыканскім інстытутам па пытанню выхавання дзяцей пры арганізацыі амерыканскіх дзяржаў. У выступленнях урачоў, сацыёлагаў, псіхалагаў, педагогаў і юрыстаў прыводзіліся лічбы і факты, якія пераканаўча гавораць аб гаротным становішчы дзяцей у краінах Лацінскай Амерыкі.

Прадстаўнік Балівіі паведаміў, што ў яго краіне з 50 тысяч дзяцей, запісаных у школу, 48 тысяч не наведваюць заняткі, таму што «большасць з іх вымушана працаваць, каб пракарміць сябе».

У Парагваі колькасць непісьменных дзяцей складае 40 працэнтаў.

(Агенцтва Прэнса Лаціна).

Амаль два гады спецыяльная прэзідэнцкая камісія вывучала плаганне аб становішчы больш чым 90 мільёнаў амерыканскіх жанчын. Вывады камісіі выразна паказваюць, што жанчыны ЗША ў многіх адносінах знаходзяцца ў нераўнапраўным становішчы з мужчынамі. Паводле даных камісіі, амерыканскія жанчыны ў сярэднім атрымліваюць за аднолькавую працу з мужчынамі амаль у два разы меншую плату. Толькі ў 20 штатах жанчынам дазволена выступаць у ролі прысяжных на судзе.

Даклад камісіі знайшоў адлюстраванне на старонках амерыканскіх газет. «Жанчыны, — піша, напрыклад, газета «Нью-Йорк геральд трыбюн», — усё яшчэ не маюць у ЗША роўных магчымасцей з мужчынамі, асабліва пры найманні на работу і ў зарплате».

Ул. ЛІДЗІН

Апісванне

Мал. Ю. Пучынскага

Лукаў купіў у булачнай вязку гарчычных абаранкаў, падумаў, купіў яшчэ ў кандытарскім аддзеле каробку пасцілы і сунуў усё гэта ў сумку, дзе ўжо ляжаў батон вэнджанай каўбасы. Потым ён выйшаў з булачнай, паехаў на вакзал і праз гадзіну вылез з поезда на станцыі Хоўрына, адкуль да дома Аўдоцці Пятроўны тры кіламетры. Аўдоцця Пятроўна была маці яго нябожчыцы жонкі, і ў яе рос і выходзіў сын Міхаіл, які год назад пасля заканчэння рамеснага вучылішча паступіў на завод.

Лукаў ішоў не спяшаючыся, думаў па дарозе, як больш складна прыступіць да патрэбнай справы, і, паглядзеўшы збоку на яго, каржакаватага, з мангольскімі рэдкімі вусікамі ўжо з сівізной, кожны падумаў бы, што гэта чалавек сур'ёзны і станоўчы; ды і непрамакальны плашч на ім і добра наваксаваныя карычневыя чаравікі гаварылі пра станоўчасць.

Пасля смерці жонкі Лукаў без асаблівага роздуму ўручыў апеку аб сыне яе маці, сам падаўся кудысьці ўбок, але нідзе яму асабліва не падабалася, не спадабалася і ў Карагандзе, і ў Кустанаі, дзе ён працаваў на малочным заводзе, толькі ў адным з саўгасаў каля Краснадара ён затрымаўся на два гады, але і там яму надакучыла, і ён вярнуўся ў Маскву. Праз нейкі час у адной з падмаскоўных мясцовасцей ён пазнаёміўся ў прадуктовым магазіне з прадаўшчыцай Нінай Яўграфаўнай, якая разышлася з мужам, жанчынай бывалай і самастойнай, і яны сышліся. Ніна Яўграфаўна, якая навучылася распазнаваць у кожным пакупніку яго натуру, умела і гандляваць з розумам. Лукаў ведаў гэта, але ніколі ні аб чым не дапытваўся, і лепш рабіць выгляд, што нічога і не ведаеш. Лепш было садзіцца за стол, на якім не выводзіліся ні каўбаса, ні сыр, ні нават бутэлька кагоры, і толькі радавацца гаспадарліваці жонкі.

А Міхаіл тым часам рос, жыў у бабкі, добра вучыўся, корпаўся з нейкімі напільнікамі і цісочкамі і ўжо нядрэнна слясарнічаў, нават падзарабляў, папраўляючы ў суседзяў замкі

або керагазы. Год назад Ніна, поўная, але з ружовай, яшчэ свежай скурай твару і акуратна пакладзенай у тры рады тугой бялявай касой, якая заўсёды ледзь паблісквала ад добрай памады, сказала нібы між іншым, дамавіта седзячы за самаварам:

— Пара б сыну дома ў бацькі жыць, а то яшчэ скажуць, што ты зусім ад яго адмовіўся... людзям іншых ачарніць адна прыемнасць.

Лукаў спачатку здзівіўся, чаму яна ўспомніла пра яго сына, а потым зразумеў і ў думках ухваліў лішні раз гаспадарлівую дзелавітасць жонкі; між іншым, гэтыя думкі і самому яму ўсё часцей прыходзілі ў галаву. Міхаіл працаваў ужо слесарам другога разрада, прыносіў бабулі заробную плату, восем-дзят рублёў у месяц, а ў далейшым, вядома, пойдучы па яго здольнасцях і іншыя разрады, пачне і зарабляць больш, і па ўсіх законах павінен стаць памочнікам бацьку.

— Што ж, — сказаў ён, — я толькі б парадаваўся. Я да сына ўсёй душой, і веласіпед, сама ведаеш, для яго купіў.

Веласіпед Лукаў сапраўды паўгода назад купіў, добры «ЗІЛ. Прагрэс», нават крыху шкада было аддаваць яго назусім. Лукаў з'ездзіў на Міхаіла, прывёз яго да сябе дадому і сказаў, сам крыху расчулены сваім бацькоўскім учынкам:

— Катайся, Міша. А калі якія-небудзь запасныя часткі спатрэбяцца, я табе грошай на пакупку дам.

Але Міхаіл, вуглаваты, з сур'ёзнымі цёмнымі вачыма, па мацеры высокі, прыняў веласіпед так, нібы і мелася на ўвазе, што бацька павінен быў купіць яго.

— Я на веласіпедзе і паеду, — сказаў ён. — Адсюль да нас, калі па акружнай дарозе паехаць, кіламетраў семдзесят, напэўна. Я ў нядзелю рана выеду і да абеду буду ўжо дома.

— Ну не, — сказаў Лукаў. — Веласіпед у мяне будзе стаяць. Хочаш пакатацца на ім — прыезджай, а везці яго адгэтуль няма чаго. Твой дом тут.

Міхаіл нічога не адказаў, толькі неяк дзіўна паглядзеў на бацьку, з ветлівасці пакатаўся з гадзіну па вуліцах пасёлка, а к вечару паехаў на поездзе. Веласіпед стаў новенькі і бліскучы, і Лукаў праціраў час ад часу мяккім шматком нікеліраваныя часткі, унутрана задаволены, што веласіпед не зношваецца. Паспрабаваў ён пагаварыць і з Аўдоццяй Пятроўнай пра Міхаіла, але тая адмоўчалася, толькі засяроджана чысціла бульбу або перамывала пасуду. Яна не магла сказаць яму, што ён, бацька, не паказваўся зусім восем год, пісьмы пісаў рэдка і за ўвесь час толькі два ці тры разы прысылаў грошы на набыццё для сына зімовага паліто або чаравікаў, ды і то можна было адчуць, што гэта пад добрую руку або ён добра падзарабіў на чым-небудзь... А Міхаіл рос, стаў часткай яе, бабулі, жыцця, ды і ўсім яе жыццём, між іншым, калі добра задумацца. Ён быў сынам яе няшчаснай дачкі Люсі, якая памёрла так рана, калі хлопчыку было ўсяго два гады, і цяпер ён ужо зусім не памятаў маці.

У Аўдоцці Пятроўны быў яшчэ сын Сяргей, марака, рослы і прыгожы, як рослай і прыгожай была і Люся; цяпер сын ажніўся, у яго ўжо была дачка, і ён усё збіраўся прыехаць з Севастопалю і паказаць бабулі яе ўнучку. А Міхаіл хацеў стаць канструктарам: вось толькі ўзбярэцца крыху па лесвіцы, прайдзе ў трэці або чацвёрты разрад, а там можна будзе пачаць вучыцца на інжынера і абавязкова на канструктара. Сяргей пісаў пляменніку, каб у час адпачынку ён прыехаў да яго ў Севастопаль, паглядзеў бы на Чорнае мора і на ўсю прыгажосць, якая звязана з ім. Міхаіл добра скончыў сем класаў, затым паступіў у рамеснае вучылішча пры заводзе, яму выдалі чорнае суконнае паліто з сярэбранымі гузікамі, суконную куртку і штаны, раменны пояс, і ён адразу стаў больш дарослым, нават цёмны пушок з'явіўся на верхняй губе; а цяпер ён ужо скончыў і рамеснае, стаў слесарам, і на заводзе задаволены ім.

У мінулы панядзелак, калі прадуктовы магазін з прычыны санітарнага дня не працаваў, а ў яго, Лукава, была ангіна і ў раённай паліклініцы яму далі бюлетэнь на два дні, Ніна за ранішнім чаем сказала:

— Вось і хварэць ты часта пачаў, на мяне таксама надзеі ніякай, такія строгасці пайшлі, хоць уцякай з гандлёвай сеткі... і на пенсію табе не так хутка. А з сынам — усё на бок, што нам належыць. Я цябе зразумею не магу. Што ж ты, бацька ці не? А бабка тут ні пры чым, у яе сын ёсць, маракам дай бог яго плацяць.

Ніна нават па тым, ці сочыць пакупнік за вагамі або не сочыць, а калі сочыць, то як сочыць, — па аднаму гэтаму яна магла вызначыць характар чалавека, і ў яе вопыце разумець людзей Лукаў не сумняваўся. Для Міхаіла быў ужо даўно адведзены пакой у доме, праўда, у неапаальваемай прыбудове, жыць у ёй, аднак, можна да глыбокай восені, а зімой дава-

дзеца пацясніцца ў доме. Але Міхаіл цэлы дзень на рабоце, так што толькі паставіць раскладушку на ноч.

— Едзь да сваёй цешчы і растлумач ёй калі яна законаў не ведае, — сказала Ніна. — Калі яна сама не разумее, што сын павінен пры старым бацьку быць. А то і зняславіць нядоўга, можна ў выпадку чаго ў газету напісаць.

Лукаў не вельмі верыў, што ўсё лёгка абыдзеца і Аўдоцця Пятроўна адразу прымірыцца са знікненнем унука, але Ніна злосна чакала, і ён вырашыў паехаць, каб на гэты раз цвёрда настаяць на сваім. Была нядзеля, і ён спадзяваўся застаць дома і Міхаіла, калі той не паехаў на футбольны матч у Маскву.

Лукаў ішоў цяпер з сумкай у руцэ, у плашчы і добра навакаваных карычневых чаравіках, прыхапіў нават бутэльку партвейну, можа, віно змякчыць старую і яны вып'юць утраіх за будучае добрае жыццё Міхаіла. Пасёлак даўно забудаваны, і там, дзе быў лес у тую пару, калі Лукаў ажаніўся з Людмілай, цяпер стаялі дамы і дачы, і, напэўна, недалёка да таго часу, калі і Хоўрына стане горадам. Быў чэрвень, але негарачы, з частымі дажджамі, і па абочынах дарогі яшчэ стаялі лужы, якія шэра і плоска адлюстроўвалі зусім не летняе неба. Лукаў яшчэ здалёку ўбачыў сына на дварэ з паяльнікам у руцэ, а на зямлі клекатаў язык сіняга полымя паяльнай лямпы.

— Вось добра, што застаў-цябе, Міша, — сказаў Лукаў ласкавым голасам. — А то сёння ў Лужніках «Тарпеда» з «Лакаматывам» іграюць.

— Няма часу, — адказаў Міхаіл, толькі ўзняўшы на бацьку свае цёмныя вочы. — Па нядзелях я ўсякай работы набіраю, і Лукаў падумаў, што сын і падзарабляе, напэўна, нядрэнна. Ён увайшоў у дом і знарок абстукаў ногі ля парога, каб Аўдоцця Пятроўна пачула.

— Хто гэта? — спытала яна, выглянуўшы з куханькі. — Ах, гэта вы, Сямён Ігнатавіч. Прабачце, адысці не магу, аладкі пяку.

Лукаў зняў з сябе плашч, павесіў яго з капелюшом на вешалку, дастаў з сумкі бутэльку партвейну і паставіў яе на стол побач з вязкай абаранкаў і батонам вэнджанай каўбасы, сам дзівячыся сваёй шчодрасці. Пакуль Аўдоцця Пятроўна пякла аладкі, ён выйшаў да сына на двор і прысеў побач на пянёк, а Міхаіл паяў нешта і потым падчышчаў напільнікам.

— Што ж не прыязджаеш? — сказаў Лукаў з дакорам. — Твой веласіпед зусім застаяўся.

— Я сабе веласіпед сам куплю, — адказаў Міхаіл цвёрда. — Я ўжо і грошай сабраў, у будучым месяцы куплю. Буду ездзіць на ім, куды захачу, а на вашым веласіпедзе ездзіць не буду.

— Гэта чаму ж? — спытаў Лукаў азадачана.

— Буду ездзіць, куды захачу. Можа, у Пераслаўль-Залескі на ім паеду.

— Я супраць Пераслаўля-Залескага табе нічога не гаварыў, — сказаў Лукаў, але неяк няўпэўнена, і сам адчуў гэта. — Дзіўна мне, бацьку, чуць ад цябе гэта.

— Нічога дзіўнага няма, — сказаў Міхаіл, падкруціў лямпу, і сіні язык полымя зноў забушваў.

Размова з сынам адразу не атрымлівалася, і Лукаў думаў цяпер пра тое, як правільней усё ж падысці да сына. Але ў гэту мінуту Аўдоцця Пятроўна крыкнула з парога:

— Міша, канчай работу... Ідзіце аладкі есці.

Аўдоцця Пятроўна таксама заўсёды была гаспадарлівай, лепшага баршчу, чым у яе, Лукаў ніколі не еў, і ён увайшоў у дом, пагладжваючы свае рэдкія чорныя вусікі і са смуткам думаючы, што Ніне лёгка выгаворваць, а няхай яна сама паспрабуе пагаварыць з гэтай цвёрдай старой і сынам, які стаў ужо дзёрзкі і самастойны.

— Навошта гэта ўсё, — сказала Аўдоцця Пятроўна, адсоўваючы ўбок яго пакупкі.

— Я, Аўдоцця Пятроўна, з павагі да вас, — адказаў Лукаў з пачцівасцю. — Я вас заўсёды паважаў, вы для мяне нібы маці былі.

Яна нічога не адказала і толькі мяльком зірнула на яго. Сын памыў рукі, і ўсе ўтраіх селі за стол.

— Што ж, адкрыйм бутэльку, — сказаў Лукаў, дастаў з кішэні сцізорык са штопарам і спрытна выцягнуў корак.

Ён разліў партвейн па шклянках, старая толькі прыгубіла, а сын моўчкі, нават з нейкай лютасцю адпіў адразу паўшклянкі і стаў яшчэ больш панурым. Лукаў выпіў цэлую шклянку, падбадзёрваючы сябе да храбрасці: справа з сынам зацягнулася, Ніна з пагардай ужо ставіцца і да яго самога з яго характарам.

— Я, вядома, Аўдоцця Пятроўна, ніколі не забуду, як вы дапамаглі мне, удаўцу, у свой час, і ўсё, што вы зрабілі для

Мішы, ніколі не забуду. Цяпер ён вяртаецца да бацькі, але і яго я прымушу разумець, што вы для яго ў жыцці зрабілі і каб заўсёды ён памятаў пра гэта.

Лукаў наліў сабе яшчэ партвейну, хацеў падліць сыну, але той прыкрыў шклянку даланёю.

— Так што за поўнае наша шчасце, — сказаў Лукаў, выпіўшы і яшчэ больш храбрэючы ад партвейну, — і каб усё добра было ва ўсіх нас.

Старая зноў нічога не адказала, а сын пасоваў сваю шклянку па стала і сказаў яшчэ не мужчынскім, але ўжо голасам, які густа ламаўся:

— Я, тата, ад бабулі не пайду. Тут мой дом, і я не пайду, няма чаго і гаварыць пра гэта.

— Як гэта не пойдзеш? — спытаў Лукаў з іранічным здзіўленнем. — Такія справы бацька твой вырашае, а не ты. Савецкая ўлада, ведаеш, як бацькоўскія правы абараняе?

— Вы Савецкую ўладу не чапайце, — сказаў Міхаіл ужо зусім па-мужчынску. — Калі па закону, то вы і не бацька мне зусім.

— Гэта як не бацька? — нават крыху разгубіўся Лукаў.

— Бацька сына пры сабе трымае, а вас па свеце насіла... Ніхто і не ведае, дзе вас насіла.

Міхаіл гаварыў ганарыста, партвейн, відаць, толькі раззлаваў яго, і Лукаў падумаў, што не трэба было даваць яму піць.

— Як ты смееш так гаварыць пра бацьку? — сказаў ён з годнасцю. — Гэта, напэўна, Аўдоцця Пятроўна, вашы ўрокі!

Старая раптам заплакала, але зусім ціха, выціраючы ражком хусткі вочы. Аладкі стылі, ніхто не дакрануўся да іх.

— Крыўдна, — сказаў Лукаў, сам расчульваючыся ад сваіх слоў, — так крыўдна мне чуць гэта ад роднага сына.

Ён дастаў хустку і таксама выцер вочы — сапраўды, хацелася плакаць, і ён не разумеў, чаму.

— Я да вас з усёй сваёй павагай, Аўдоцця Пятроўна, — сказаў ён, зноў расчульваючыся ад сваіх слоў, — і да сына ў мяне бацькоўская любоў, і нічога мне для яго ніколі не шкада было, і грошы пасылаў вам, калі мог, толькі не заўсёды мог, не так лёгка даводзілася мне ў жыцці.

Ён слухаў сябе збоку, усё яго жыццё здавалася яму сапраўды няўдалым і бадзяжніцкім, і ён успамінаў нейкія даўнія крыўды, ужо зусім расчульваючыся ад сваіх няшчасных слоў.

— Я, тата, у мінулым годзе пашпарт атрымаў, — сказаў Міхаіл раптам. — Мне ў пашпартным стала растлумачылі, што я цяпер сам магу выбіраць, дзе і з кім мне жыць. А бабулю я не пакіну, нам з ёй цяпер лягчэй стала, я ў мінулым месяцы восемдзесят шэсць рублёў зарабіў, так што цяпер з яе пенсіяй зусім будзе хапаць, а па нядзелях я падзарабляю. Праз год здам за дзесяць класаў, а там у заводны прыборабудунычы тэхнікум пайду.

Міхаіл гаварыў цвёрда і абыякава да ўсяго таго, пра што мог думаць бацька і чаго ён мог хацець, і Лукаў разгубіўся раптам, толькі скосу пазіраў на сына, як бы баючыся, што той

скажа што-небудзь зусім для яго, бацькі, унізіцельнае... Але Міхаіл больш нічога не дадаў.

— Так, — сказаў Лукаў, — дзякуй за пачастунак. Дзякуй вам, Аўдоцця Пятроўна, асабліва.

— Вы бабулю не чапайце, — сказаў Міхаіл, толькі на момант падняўшы на яго свае цёмныя вочы. — Не чапайце яе калі ласка.

У шклянцы заставаўся партвейн, але было неяк недарэчы дапіваць яго, а абаранкі так і ляжалі ў вазы.

— Наконт бацькоўскіх правоў мы яшчэ пагаворым... не ў гэтым месцы, вядома, а пагаворым, — сказаў Лукаў, адчуваючы патрэбу ўстаць і пайсці, але гэта азначала б, што яго адолелі, і ён застаўся сядзець.

— лепш вы не расстройвайцеся, Сямён Ігнатавіч, — сказала старая хутчэй павучальна, чым просячы, — лепш вы не расстройвайцеся, ды і мяне з Мішам не расстройвайце.

Нейкая яўна адчувальная перавага была на баку старой і сына, і Лукаў толькі пастукаў пальцамі па сталю, робячы выгляд, што нішто не закранае яго, а да ўсякіх непаразуменняў ён прывык у жыцці.

— Аднак, бадай, пара і ехаць, — сказаў ён, паглядзеўшы на свой ручны гадзіннік. — А то пазней паязды пойдучь з вялікімі перапынкамі, а ў сем гадзін футбольны матч перадаваць будуць, у нас тэлевізар «Тэмп-2», я цікавага ніколі не прапускаю.

Ён падняўся, нібы нічога асаблівага не адбылося, проста пагаварылі гарачэй, зняў з вешалкі свой плашч і капялюш, і сын выйшаў праводзіць яго, а старая засталася сядзець за сталом, глядзела на астыўшыя аладкі і сагнутым пальцам рукі абцірала час ад часу шчокі...

Яны прайшлі з сынам праз двор, на лаўцы яшчэ стаяла паяльная лампа, і відаць было, што Міхаіл пасля яго адыходу зноў возьмецца за спыненую работу. Сын выйшаў крыху прывесці яго па дарозе.

— Вы, тата, лепш не прыязджайце сюды, — сказаў Міхаіл раптам, — а то бабуля кожны раз пасля вашага прыезду плача, а ў яе хворае сэрца. Лепш я сам як-небудзь прыеду да вас.

— Давай, давай, — сказаў Лукаў бяспечна. — Можаш на тваім веласіпедзе хоць у Пераслаўль-Залескі паехаць, я не супраць.

— Веласіпед не мой, і нікуды я на ім не паеду, — сказаў Міхаіл. — Лепш прадайце яго, каб не думаць аб ім. У мяне адзін таварыш хоча веласіпед купіць, магу накіраваць да вас.

— Абыдземся, — сказаў Лукаў, — абыдземся і без твайго таварыша.

Але сына ён страціў, адчуваў цяпер, што безваротна страціў яго, і гэтага не вернеш ніякімі абяцанкамі або веласіпедамі. Яны дайшлі да павароту, і Лукаў сказаў:

— Ну, адсюль я дайду, адсюль да станцыі блізка, — штосьці ён хацеў яшчэ дадаць, але не дадаў, а пайшоў не спяшаючыся, нібы жадаў прадоўжыць прагулку, і толькі з наступнага павароту азірнуўся. Міхаіла ўжо не было. Лукаў зірнуў на гадзіннік, паскорыў крок, каб не спазніцца да поезда, у сумцы, што вісела на яго руцэ, штосьці грукнула. Ён зазірнуў у сумку, убачыў каробку пасцілы, якую забыў дастаць, і чамусьці крыўдней за ўсё было думаць, што давядзецца сказаць Ніне, быццам ён купіў гэту каробку для яе, успомніўшы, як яна любіць пасцілу да чаю.

(Пераклад з рускай мовы).

Шмат вяслелых мінут перажывуць глядачы на музычнай кінакамедыі «Утаймавальнікі веласіпедаў» вытворчасці кінастудыі «Талінфільм».

Дзея карціны разгортваецца па двух напрамках. З аднаго боку, развіваецца камедыйны сюжэт прыгод дзяўчыны-вынаходцы і яе сяброў, з другога — узаемаадносіны аўтара сцэнарыя і рэжысёра, якіх іграюць акцёры. Ствараючы гэту камедыю, аўтары сустрэлі са сабой звычайнымі рамеснікамі штампаў. Каб іх пазбегнуць, яны шукаюць арыгінальныя рашэнні канфліктаў, адначасова знаё-

мячы глядачоў з ходам здымак і высмейваючы надакучлівыя штампы.

У фільме шмат трукаў, мультиплікацыйных уставак, а там-сям, напрыклад, у велогонках, выкарыстаны дакументальныя кадры.

Сцэнарыі кінакамедыі напісан Ю. Озеравым, Н. Эрдманам і Ю. Кунам, паставіў фільм Ю. Кун.

У галоўных ролях заняты: Людміла Гурчанка, Эдуард Пабулс, Алег Барысаў, Рына Зялёная, Сяргей Марцінсон, Рэйн Арэн, Хуго Лаур і іншыя.

Вельмі цікавая новая мастац-

кая кінааповесць «Сакратар аб'ікома», створаная рэжысёрам В. Чабатаровым на кінастудыі «Масфільм» па матывах аднайменнага рамана У. Кочатава.

У цэнтры карціны два вобразы — Артамонава і Дзянісава. Два тыпы кіраўнікоў. У развіцці адносін гэтых двух персанажаў, у іх сутыкненнях па пытанню стылю партыйнага кіраўніцтва раскрываецца асноўная думка твора.

У фільме прымаюць удзел папулярныя кінаакцёры В. Самойлаў, А. Абрыкосаў, Л. Хіцьева, К. Сталёраў, Л. Смірнова, А. Хвілья.

Не без цікавасці будзе прагледжана новая работа кіне-

Кадр з кінафільма «Утаймавальнікі веласіпедаў».

ТОЛЬКІ ЎПЕРАД

У лютым гэтага года спаўняецца 50 год выдатнаму беларускаму паэту Аркадзю Куляшову. Першая кніжка вершаў паэта «Росквіт зямлі» выйшла ў свет яшчэ ў 1930 годзе. З таго часу Аркадзь Куляшоў напісаў не адну кніжку вершаў, выдаў не адну сваю паэму. З таго часу паэзія яго — гэта своеасаблівая біяграфія часу і пакалення — з'яўляецца адным з найбольш каштоўных і знамянальных здабыткаў усёй многанацыянальнай савецкай паэзіі. Такія яго паэмы, як «Сцяг брыгады», як «Прыгоды цымбал» і «Хлопцы апошняй вайны», як «Новае рэчышча» і «Грозная пушча», вядомы далёка за межамі рэспублікі.

АРКАДЗЬ КУЛЯШОЎ

* * *

Я Музу параўнаў бы з роднай маці,
Ды слоў для параўнання нештае.
Адна ёсць маці, што як сонца ў хаце.
Хто можа быць радней нам за яе!

Я б Музу параўнаў са сцэжкай першай,
Што песню абяла вакол сяла,
Калі б мяне, з маёю песняй пешай,
Дарогам сцэжка не перадала.

Калі б дарогі гэту эстафету
З рук палявых не аддалі шляхам,
Шляхі — чыгунцы, а чыгунка — свету.
Якое Музе параўнанне дам!

Яна не маці, не дарога ў свеце,
А доля, з вечнай прагаю ў вачах.
Сцяжынкi ўслед за ёй бягуць, як дзеці,
Насустрач ёй ляціць за шляхам шлях.

* * *

Маёй рукой пасаджанай бярозе
Гадоў якіх праз сорок, сорок пяць
Не пры глухой дарозе красаваць,
А ў будучага веку на парозе.

Каля яе патамак малады,
Старым гасцінцам едуць здалёку,
Прыпыніцца, перачакае спёку,
З ракі матору прынясе вады.

Не ўспомніць ён тады ні пра дамоўку
Забутую маю, ні пра мяне,
Але ў цяньку згадаць не праміне
З удзячнасцю пра рукі і рыдлёўку.

Што гэта дрэва не вятрам на здзек
Тут пасадзілі, не для ўцехі ўласнай —
Пераняслі яго, для долі яснай,
Не з лесу ў поле — з веку ў новы век.

* * *

Сцвярджае час: заўжды жыццю на змену
Прыходзіць смерць, для ўсіх — адзін
закон,

І некалі жыццёвую арэну
Пакіне род людскі на схіле дзён.

Ты клічнік ставіш, час! А я — пытальянік:
А што, калі закон парушыць той
Мой слаўны род і вынайдзе —

стваральнік —
Жывы бялок, што злучыцца з вадой
І дзікаватым племенем неўміручым
Расселицца па ўсіх мацерыках!

А што, калі мы жыць яго навучым,
Свет разумець, хадзіць на дзвюх нагах,
Перададзім сякеру — з рук у рукі,
Перададзім падручнік, а затым
Усе здабыткі працы і навукі!
...Час, паспрабуй тады спрацацца з ім!

Паэзія Аркадзя Куляшова даўно ўжо стала ўзорам для маладых паэтаў. Для чытачоў яна — свята, якога чакаеш з нецярплівасцю, якое страчаш з сардэчным хваляваннем.
Жадаючы Аркадзю Куляшову ў дзень яго пяцідзясяцігоддзя добрага здароўя і нягаснучага натхнення, хочацца звярнуцца да яго радкамі яго ўласных вершаў:

Нас чакаюць
Вялікія справы ў жыцці.
Толькі ўперад ісці.
Толькі ўперад ісці!

* * *

Я ў лузе кветкі не сарваў ніводнай,
Ніводнай зоркі з неба не схпіў,
І, па жаданню прымаўкі народнай,
Ні разу іх каханню не дарыў.

Хай цешаць вока кветкі на палянцы,
Каб мы з табой гулялі сярод іх,
Яны змарнеюць у гранёнай шклянцы,
Як мы без сонца сярод сцен нямых;

Да зор далёка: шляхам ехаць конным —
Не век, не два, а сто вякоў міне;
Каб іх здабыць, на караблі фатонным
Ужо ляцець не давядзецца мне.

Не вытрымае сэрца падарожжа —
Заглухне бездакорны мой матор,
Што пыл глытаў, вычыхаў бездарожжа...
Прымі яго без кветак і без зор!

* * *

Я хаце абавязаны прاپіскаю —
Калыскаю, падвешанай пад столь.
Я маці абавязан кожнай рыскаю,
Драўлянай лыжкаю, глінянай міскаю —
Усім, чым працы абавязан стол.

Я — матчын спеў, я — матчыны трылогі,
Я — матчын гнеў, які ўставаў на ногі,
Гнаў смерць на Запад — у нары з нары —
Трацілава пугай перамогі.
Дыміліся сямі франтоў дарогі
За мной, як дынамітныя шнуры.

Пазбавіўшы ад грознага відовішча
Свет, не дазволю я, каб дым і пыл
Зямлю ператварылі ў бомбасховішча,
Мільярд прапісак — у маўклівы прысак,
Мільярд калысак — у мільярд маргі.

матаграфістаў студыі імя М. Горькага — мастацкая кінааповесць «Пры выкананні службовых абавязкаў», створаная рэжысёрам

І. Гурыным па сцэнарыю Ю. Сямёнава.
Героямі гэтага фільма сталі лётчыкі палярнай авіяцыі, мужныя і стойкія людзі, якія сваёй штодзённай гераічнай працай пераўтвараюць суровыя прасторы Савецкай Арктыкі.

З цікавасцю прагледзяць гледачы таксама новую шырокаэкранную кінакарціну «СССР вачыма італьянцаў», знятую італьянскімі кінематаграфістамі ў садружнасці з савецкімі калегамі на кінастудыі «Мас-фільм».

Здымкі вяліся адначасова ў розных канцах Савецкага Саюза трыма групамі. Група, узн-

чалываемая італьянскім рэжысёрам Ромала Марчэлліні, здымала ў Ленінградзе, другая група пад кіраўніцтвам савецкага рэжысёра Тамары Лісіцыян вяла здымкі ў Самаркандзе, трэцяя, на чале якой стаяў італьянскі рэжысёр Леанарда Картэзе, здымала на цаліне і ў Кіеве.

Так, раз'язджаючы па ўсёй краіне, кінематаграфісты Італіі і Савецкага Саюза рабілі карціну, якая расказвае пра штодзённыя справы, быт і працу савецкага народа.

Аўтары сцэнарыя М. Ферара, Г. Мдзівані, Э. дэ Канчыні, Э. дэ Сабата і іншыя стараліся даць разнастайную панараму жыцця новага грамадства. Перад імі стаяла задача — расказаць гледачам розных краін праўду аб Савецкай краіне, аб людзях, якія будуць камунізм. Фільм зняты з добрым на-

строём; амаль у кожным кадры адчуваецца добразычлівасць, уважлівасць погляд на савецкую рэчаіснасць. Трэба яшчэ прыняць пад увагу, што аўтары стараліся ўлічыць характар італьянскага гледача, не падрыхтаванага да ўспрыняцця нашай жыцця, таму што італьянская цензура дзесяткі год не выпускала на італьянскія экраны савецкія дакументальныя фільмы.

З зарубежных фільмаў гледачы змогуць прагледзець: «12 крэслаў» (Куба), «Неспанойная пляменніца» (Польшча), «Імя смерці — Энгельхен» (Чэхаславакія), «Голы сярод ваўноў» (ГДР), «Кодзін» (Румынія і Францыя), «Куды б яна ні ішла» (Англія), «Мэта падарожжа — Эрфурт».

Р. КАПЛЯ

Кадр з кінафільма «Пры выкананні службовых абавязкаў».

САРДЭЧНА ВІНШУЕМ

З імем народнай артысткі СССР Ларысы Пампееўны Александроўскай непарыўна звязана гісторыя стварэння, развіцця і росквіту беларускага опернага мастацтва. Мне пашчаслівілася пачаць свой творчы шлях на сцэне Беларускага дзяржаўнага ордэна Леніна Вялікага тэатра оперы і балета ў тую пару, калі Ларыса Пампееўна ўзначальвала сям'ю цудоўных майстроў опернай сцэны, у складзе якой былі народныя артысты БССР І. М. Балодзі, Р. В. Млодак, С. Ю. Друкер, М. І. Дзянісаў, М. А. Зюванаў, М. М. Сярдобаў і

Ларыса Пампееўна Александроўская.

Іншыя цудоўныя спевакі. У той час Ларыса Пампееўна была ў росквіце сваіх творчых сіл, і кожная партыя, якую яна спявала, кожны сцэнічны вобраз, створаны ёю, з'яўляўся ўзорам сцэнічнага майстэрства. Незабыўныя вобразы Алесі, Марыны Мнішак, Любашы, Кармэн, Аксініі, Графіні застануцца назаўсёды ў маім сэрцы. Неводнага спектакля, які ішоў з удзелам Ларысы Пампееўны, я не прапускала. Захапляла яе натхнёная ігра, яе дзівоснае пераўвасабленне ў такія розныя сцэнічныя вобразы.

З першых крокаў на сцэне тэатра я адчула сябе ў дружнай творчай сям'і — чулай і ўважлівай, дзе кожны з выдатных майстроў сцэны лічыў сваім абавязкам як мага больш дапамагчы мне.

Сярод іх Ларыса Пампееўна займала асаблівае месца. Яна была асноўнай выканаў-

цай партый, якія я павінна была дубліраваць. Яе ўважлівы, добразычлівы позірк я адчувала на сабе не толькі ў час рэпетыцый, але і на спектаклі.

Яна не хваліла мяне і не павучала, не навязвала мне сваёй думкі, была скупая на парадзі, не абрушвала на мяне патоку крытычных зауваг. Але вельмі трапіла ахарактарызаваўшы няўдала праспяваную ноту, фарбу, жэст, настрой у фразе, уносіла яснасць, прымушала паномаму яшчэ і яшчэ раз пераасэнсавачь, адчуць, убачыць і зразумець памылку.

А потым, калі Л. П. Александроўская стала галоўным рэжысёрам тэатра — гэта было ўжо ў 1951 годзе, — пачаўся перыяд работы над цэлым радам сцэнічных вобразаў пад яе непасрэдным кіраўніцтвам. Асабліва напружанай і памятнай для мяне была работа над вобразам Кармэн, так цудоўна ўвасобленым Ларысай Пампееўнай Александроўскай. Вельмі складаная ў вакальных і сцэнічных адносінах гэтая роля прыносіла мне шмат непрыемнасцей і хваляванняў. Але дзякуючы карпатлівай рабоце Ларысы Пампееўны, яе высокай мастацкай патрабавальнасці (яна не прапускала без увагі маіх агрэхаў у міміцы, жэсце, танцы) праца над вобразам была надзвычай інтэнсіўнай і цяжкай, але ж і прыносіла мне велізарнае задавальненне.

Імя народнай артысткі СССР Л. П. Александроўскай вядома не толькі ў нашай рэспубліцы, але і далёка за яе межамі. Яе ведаюць і любяць як цудоўную выканаўцу шырокага дыяпазону. Велізарны оперны рэпертуар, шэдэўры камернай музыкі і народная песня, што так западае вам у душу, у яе выкананні набывалі асаблівае гучанне.

Ларыса Пампееўна не толькі выдатны мастак, чалавек вялікай душы і чуласці, яна шмат сіл аддавала і аддае грамадскай дзейнасці, барацьбе за мір, за шчасце людзей. Яна ўдзельнічала ў сусветных кангрэсах народаў за мір у Варшаве, у Вене, была дэпутатам многіх скліканняў Вярхоўных Саветаў БССР і СССР.

І сёння, у дзень яе слаўнага 60-годдзя, хочацца адшчырага сэрца пажадаць ёй добрага здароўя, сіл і далейшай плённай працы.

Лідзія ГАЛУШКІНА,
народная артыстка БССР.

ТАВАРЫШ Інэса — так называецца дакументальная аповесць П. Падлешука, выпушчаная Дзяржаўным выдавецтвам палітычнай літаратуры.

Інэса Арманд. Гэта імя часта сустракаецца ва ўспамінах старых бальшавікоў, у дакументах, якія складаюць лепшыя старонкі рэвалюцыйнай барацьбы нашай партыі. Але там даюцца толькі кароткія звесткі аб Арманд як папличніцы Леніна, як самаадданай рэвалюцыянерцы і цудоўным чалавеку. Звесткі гэтыя раскіданы па розных крыніцах, мала даступных шырокаму чытачу. А жыццё і дзейнасць гэтай жанчыны вартыя таго, каб былі вядомы кожнаму з нас, асабліва моладзі.

Што прымусіла маладую прыгожую жанчыну, пясчотную маці адмовіцца ад даброт заможнага жыцця і стаць на поўны нягод і цяжкасцей шлях рэвалюцыянеркі? Да адказу на гэтае пытанне аўтар кнігі падводзіць чытача паступова, раскрываючы асноўныя этапы жыцця і дзейнасці І. Арманд, важнейшыя рысы яе характару.

Будучы жонкай сына фабрыканта, Інэса назірала кантраст паміж жыццём багатых і бедных. І ў яе чулай душы выпяваў пратэст супраць несправядлівасці. Вялікае значэнне мела таксама знаёмства з перадавой літаратурай (мастацкай і сацыяльна-эканамічнай), сустрэчы з рэвалюцыйна настроенымі людзьмі. Паступова прыйшло ўсведамленне, што трэба ліквідаваць несправядлівасць і што ў гэтай справе павінна ўдзельнічаць і яна, Інэса Арманд. Так дабрадзейная жанчына ператварылася ў рэвалюцыянерку. Далейшае жыццё яе праходзіла пад непасрэдным уплывам У. І. Леніна і створанай ім партыі. І гэта аўтар аповесці паказвае дастаткова пераканаўча.

Інэса Арманд.

Лепшыя старонкі аповесці — тыя, дзе гутарка ідзе пра рэвалюцыйную дзейнасць І. Арманд, пра яе работу попеч з Леніным, Крупскай, пра іх высакародныя сяброўскія адносіны. Приведзеныя П. Падлешуком дакументы сведчаць, як глыбока паважаў Ленін «таварыш Інэсу», як чула, па-сяброўску да яе ставіўся, цаніў яе адукаванасць, адданасць партыі. І разам з тым Ленін не дараваў «ніякіх слабасцей», цяргліва і стрымана растлумачваў памылкі.

У характары Інэсы сканцэнтраваліся многія лепшыя рысы. Але адна перамагала заўсёды — цвёрдасць, непахіснасць — якасці, якія асабліва патрэбны чалавеку ў жыцці, без якіх нельга змагацца і перамагаць, дасягаць намечанай мэты. А без мэты, без служэння высакародным ідэям Інэса не ўяўляла жыцця. Яна няспынна вучылася, захаплялася мастацтвам, добра валодала замежнымі мовамі.

Хто прачытае дакументальную аповесць пра І. Арманд, зразумее, у чым была неадольная сіла бальшавіцкіх агітараў, іх папулярнасць у масах. Не толькі ў беззапаветнай адданасці даручанай партыяй справе, але і ва ўменні даказваць, пераконваць, раскрываць перспектывы. Інэса Арманд умела зрабіць даступнымі, блізкімі самыя складаныя пытанні рэвалюцыйнай барацьбы, яе слова, вуснае і друкаванае, запальвала, натхняла. І гэта — прыклад для нашых прапагандыстаў, для ўсіх, хто закліканы несці ў масы ідэі партыі.

На канкрэтных фактах П. Падлешук паказвае, якой шчырай, сумленнай і разам з тым непадкупнай была Інэса Арманд ва ўсім — у рэвалюцыйнай рабоце, дружбе, каханні. Нялёгка склалася асабістае жыццё Інэсы Фёдараўны. Яна

Таварыш

рана выйшла замуж за багатага і ўвогуле добрага чалавека Аляксандра Арманд. У іх было пяцёра дзяцей, была сямейная згода, але не было сапраўднага кахання. У імя вялікага пачуцця да чалавека, блізкага ёй па ідэях і мэтах, Інэса пакідае мужа. Але і пасля гэтага Інэса і Аляксандр застаюцца сябрамі, паважаюць адзін аднаго, разам выходзяць дзяцей. Кожны з іх імкнуўся зрабіць усё магчымае, каб дзеці мелі і маці і бацьку.

Інэса Арманд была цудоўнай маці — уважлівай, ласкавай і патрабавальнай. Жыццё рэвалюцыянеркі было нялёгкім. Турмы, ссылкі, эміграцыя. Яны надоўга адрывалі маці ад дзяцей. Але і пры такіх умовах Інэса Фёдарэўна знаходзіла магчымасць выходзяць сваіх дзяцей. Пры кароткіх сустрэчах, у пісьмах, асабістым прыкладам яна выходжала ў дзяцей любоў да працы і вучобы, чуласць, патрабавальнасць і прычэповасць.

Дзеці бясконца верылі сваёй маці — таварышу, імкнуліся быць падобнай да яе. Пад уплывам маці чацвёрта дзяцей Арманд сталі камуністамі, трое з іх (дзве дачкі і сын) жылі і зараз.

Калі ў Расіі перамагла сацыялістычная рэвалюцыя, Інэса Арманд была адным з актыўных будаўнікоў новага грамадства. Розныя адказныя даручэнні маладой Савецкай рэспублікі выконвала яна. І заўсёды з энергіяй, бальшавіцкай страснасцю. Вялікія яе заслугі ў выхаванні савецкіх жанчын. Разам з такімі выдатнымі бальшавічкамі, як Н. Крупская, А. Калантай, К. Самойлава, К. Нікалаева, І. Арманд шмат энергіі аддала арганізацыі быту, вучобы, асветы савецкіх жанчын, інтэрнацыянальнаму яднанню працоўных жанчын свету. Па словах Н. Крупскай, «Інэса ўсюды і заўсёды была з людзьмі, у людскім кругавароце». Яна ўмела дапамагчы, параіць, навучыць. На ўсё ў гэтай кволай з выгляду жанчыны знаходзіліся час, жаданне, энергія.

Даволі шырока аўтар кнігі асвятляе журналістскую работу І. Арманд. Яна была адным з ініцыятараў і арганізатараў першых бальшавіцкіх перыядычных выданняў для жанчын — часопісаў «Работница», «Коммунистка». На іх старонках часта з'яўляліся палымыя публіцыстычныя артыкулы І. Арманд. Ёю напісана нямала брашур, рэфератаў.

Чытаючы кнігу «Таварыш Інэса», перажываеш радасныя гадзіны сустрэчы з чалавекам «прыгожым ва ўсіх адносінах». І з жалем думаеш, што такое слаўнае жыццё дагэтуль нікога не натхніла на стварэнне яркага мастацкага твора.

Е. БОНДАРАВА

Павел ПАДЛЯШУК

Старонкі з кнігі

СЯРОД ночы дзеці прачнуліся. Іх разбудзіла яркае святло, шум. Пачынаўся вобвыск.

Пахла мокрым сукном, ваксай, танным тытунём і дрэнным адэкалонам. Грубыя рукі жандараў ператрэслі ў кватэры літаральна ўсё. У сталовай, на абедзенным стале расла горка «рэчавых доказаў»: прыгожы браўнінг, нелегальныя кніжкі, пісьмы.

Дзеці не плакалі. Паднятыя са сваіх пасцелей, яны моўчкі і сурова сачылі за дзеяннямі жандараў. І пазіралі на маці. Яна была спакойная, зусім спакойная. Яна ласкава ўсміхалася

дочкам і сынам, падбадзёрвала іх позіркам, нібы загадвала: не баяцца, не хныкаць, не распускаяць нюні перад ворагам!

Маці была заўсёды вельмі прыгожая, а ў той час — асабліва. Гэта быў росквіт яе трыццацігадовай спелай прыгажосці. Стройная бландзінка — доўгія залацістыя косы ўкладзены ў пышную прычоску, адкрытыя маленькія вушы, чысты лоб, рэзка акрэслены, крыху адкрыты рот і зеленаватыя вочы — дзівосныя вочы: прамыністыя, уважліва-маркотныя, што пільна глядзелі ўдалечыню.

А зараз, сярод узламанай

цішыні ночы, яе прыгажосць асабліва адцяняў спакой. Усведамленне ўнутранай сілы, проціпастаўленае грубай сіле паліцэйскіх, якія сваім уварваннем разбурылі цёплую ўтульнасць шчаслівай сям'і.

Потым маці павялі. На развітанне яна зноў усміхнулася кожнаму з пяцёрых дзяцей, шапнула: «Не трэба плакаць. І не трэба балбатаць пра тое, што тут было!»

Маці павялі, а жандары засталіся; у кватэры наладзілі засаду. Але дзеці не плакалі — яны трымаліся мужна, дзеці рэвалюцыянеркі.

Гэта было ў ноч на 6 лютага 1905 года ў Маскве, на Астожанцы. Гэта быў першы арышт Інэсы Фёдарэўны Арманд — жонкі патомнага ганаровага грамадзяніна, маскоўскага фабрыканта. Арышт рэвалюцыянеркі...

* * *

Маскоўскія падпольшчыкі ў першы перыяд яе рэвалюцыйнага быцця здзіўляліся, даведаўшыся, што ў таварыш Інэ-

«Напішы мне, калі ласка, пра дзяцей, — просіць Інэса Фёдарэўна. — Ці пачала Вара вучыцца і з кім? Ці пачаў Андрэйка? Мне хацелася б, каб яны таксама не забывалі французскай мовы — было б шкада. Па рускай мове і арыфметыцы Андрэйка мог бы займацца з Н. Ул. — калі, вядома, апошні згодзен няньчыцца з такім маленькім дзіцем. Мне здаецца, гэта было б вельмі добра» (пісьмо з сямейнага архіву).

Бачачы дзяцей урыўкамі, воляй лёсу адрываючыся ад іх на месяцы і гады, падварагаючыся небяспецы і пераносачы ўсялякія нягоды, вандруючы па белым свеце, Інэса Фёдарэўна ўхітралася выходзяць сваіх дзяцей. Не толькі любіць і, як належыць, песціць, а сістэматычна сачыць за выхаваннем. Накіроўваць яго, садзейнічаючы фарміраванню дзіцячых характараў, поглядаў, пачуццяў. І рабіла гэта ўмела, тактычна, але цвёрда.

Тут адразу трэба дадаць належае Аляксандру Яўгеневі-

Інэса і яе дзеці.

сы — дзеці. Ды не адно-два, а пяцёра. І пасля — у Парыжы, у Берне — таварышы па рэвалюцыйнай рабоце бывалі шчыра здзіўлены, калі ўпершыню высвятлялі, што Інэса — мнагадзетная маці. Водгукі гэтага праніклі і ў некаторыя ўспаміны. Неяк не ўпісвалася гэта на першы погляд у яе вобраз прафесіянальнага рэвалюцыянера, які ўсяго сябе, без астатку, аддае барацьбе.

Між тым яна была сапраўды добрай маці. Хіба не сведчыць пра гэта зусім маленькае пісьмячкі з турмы (на ім штамп санкт-пецярбургскага дома папярэдняга зняволення — сумна слаўтаў «прадварылкі» і грыф: «Прагледжана Таварыш Пракурора»). Знаходзячыся ў адзіночцы, Інэса пасля доўгага маўчання змагла нарэшце даць аб сабе вестачку ў Маскву, Аляксандру Яўгеневічу. Напісала ўсяго толькі пятнаццаць радкоў, і ледзь не палавіну з іх — пра дзяцей.

чу: ён заўсёды і ўсяляк ішоў насустрач Інэсе ў гэтай высакароднай справе. Ён разумеў, што адрыў ад дзяцей гэта найвялікшая асабістая трагедыя маці. Ён усведамляў таксама і тое, што ўплыў маці дабратворна адбіваецца на дзецях, а ведаючы гэта, умацоўваў яе ўплыў.

Зірнем цяпер на фатаграфію (гэта стала прывычным ужо ў нашым апавяданні і памагае, думаецца, пранікненню ва ўнутраны свет гераіні). Групава здымак, зроблены якраз у Бруселі ў 1910 годзе, Інэса з усёй пяцёркай дзяцей.

Даўно ўжо не даводзілася ім збірацца разам, і вось — радасць! — усе разам. Саша і Фёдзя — падлеткі ў паласатых пінжаках, у гальштуках. Іна і Вара — з распушчанымі валасамі, а ў валасах — пышныя банты. І Андрэйка, малодшы, у пры-

Інэса

ЯСНАЕ РАННЕ

Аляксей КАРПЮК

(Урывак з новай апавесці)

Мал. А. Луцэвіча.

I

На парозе будынка змрочны дырэктар спатыкае мяне вымовай:

— Вашы выхаванцы зноў сёння начудзілі. Запусцілі джаз на цэлы пакой! Настаўніца па рысаванню вымушана была пайсці з урока. Разбярэцца, што там! Вечна з вашым класам гісторыі!.. Учора з піянерважатай быў скандал, сёння зноў...

Устрывожаная, спяшаюся ў клас.

Вучні — насцярожана ветлівыя. Адчуваю, што яны нешта ведаюць і таму па-змоўніцку на мяне глядзяць. Вытрываю, пачну ўрок, раскажуць самі ў чым справа.

— Валянціна Іванаўна, а ў Янусіка, паглядзіце што... — асцярожна ўстаўляе стараста.

На парце — малюсенькі, з папяросную скрыначку, радыёпрыёмнік на транзістарых. Пра яго толькі чытала ў газетах, бачу ўпершыню. Ах, дык ву-унь з-за чаго сарваўся ўрок па малюванню!

Бачу, як вучням хочацца пахваліцца дзіўнай навінкай. Трэба быць хіба дзеравяным, каб не дазволіць. Падыходжу да Янусіка. Клас насцярожваецца.

— Пакажы, Косця!

Трыццаць грудзей уздыхаюць з палёгкай і столькі ж пар вачанят глядзяць на мяне з удзячнасцю.

Дзве мінулы захапляемца цудам тэхнікі, а тады пачынаю ўрок. Дзяцей нібы хто падмяніў. Уважліва слухаюць і аддана глядзяць у вочы.

Час пралятае хутка. Вось ужо і звоняць на перапынак.

Так я і не зрабіла вучням вымовы. Хочацца настаўніцы па рысаванню выказаць усё, што пра яе думаю, як выказала ўчора піянерважатай.

Тая завяла гутарку з маім класам: «Давайце на свята арганізуем у школе чай!» Востры на словы Янусік і ляпнуў: «А па колькі лыжак цукру будзеце класці нам у шклянку?» Замест таго, каб пасмяяцца разам з класам, яна ўпала ў амбіцыю: «Я пайду ў інстытут, дзе твой бацька працуе, паскарджуся ў партарганізацыю!» Хіба не вартая яна таго, што я ўчора ёй сказала?!

Падтрымаць піянерважату і настаўніцу па рысаванню таму толькі, што ім усяго па дваццаць гадоў? Педагогі не маюць узросту. Вучні ў кожным хочучь бачыць чалавека мудрага жыццёвым вопытам!

Мяне хваляць за аўтарытэт у дзяцей. Я ж, здаецца, нічога такога асаблівага не раблю, каб дамагчыся яго...

Гэтак сама з сабой разважаючы, дабіраюся дамоў. Ці вярнуўся з дзіцячага сада мой малы?

* * *

Вярнуўся! Віця ўжо на дварэ і сустракае мяне навіной:

— Ма-ам, а ў Сашкі Кастыля машына ката забіла!

— Ну-у?

— А-га. І мы з Сашкам яго закаталі вунь, на клумбе, каб посфар выходзіў і ўсе баяліся!

— Фо-осфар, дурненькі!

— Фо-осфар...

— Цяпер правільна... О-ей, і ты браў у рукі дохлага ката? Божа, яшчэ заразы якой набярэшся! Марш на кухню мыць рукі!

— Іду, мамачка...

Домаштаю мужа.

— Ты ўжо вярнуўся з работы?

— А ты не рада?

Першы выпадак у гэтым месяцы, што ён вярнуўся так рана. Рабацяга. Звычайна і днюе і начуе ў сваім канструктарскім бюро. А ёсць жа мужчыны, што дзень і ноч заганняюць «казла», праседжваюць у рэстаранах. З гонарам азіраю мужа. Хіба можна Косцю параўнаць з кім-небудзь з іх?

— Хоць раз прыйшоў, як чалавек! — іду здымаць паліто.

— Мы ж дамаўляліся ў кіно схадзіць...

— А я думала, што ты пра мяне зусім забыўся... Віця, сыноч, з мылам толькі мый! — крычу на кухню. — Вечна пакідаеш мяне адну. Не баішся?

— Каму ты патрэбная?

— Так такі і нікому?

— Ну, мне, сыну, вучням...

— Думаеш, што ўжо так нікому і не спадабаюся?

— Чаму ж... Што галоўнае павінна быць у кабеты? Добразычлівасць і жаночая прывабнасць. А ў цябе гэтага — хоць адбаўляй!

— Ой, ты сур'ёзна?

Косцю кранае мая радасць. Гаворыць ужо цёпла, узрушана:

— Яшчэ ў цябе такі характар, што ты заўсёды мусіш пра некага клапаціцца: пра мяне, пра сына, пра іншых... Ты гэтым падобная на маю маму...

— А яшчэ?

Ён уважліва мяне разглядае.

— Аднак ты здорава падобная на Джыаконду, я табе ўжо раз казаў!

— О-го!

— Я не жартую. Такі самы авал твару, такі нос, выраз вачэй... Гэ, калі ты паспела зрабіць завіўку?

— Ты толькі ўбачыў?

— Калі?

* * *

Такія эпізоды... Кадры нязнятай кінастужкі аб жыцці і дзейнасці Інэсы Арманд. Пачатак шляху і канец шляху. А між імі — адлегласць даўжынёй у пятнаццаць год. Усяго толькі пятнаццаць! Як жа на дзіва мала часу было адпушчана ёй, каб пражыць такое, поўнае бур, трывог і здзяйсненняў, жыццё ў рэвалюцыі!

гожым касцюмчыку. А пасярод гэтай групы — мама, спакойная, ганарлівая.

Але ў вачах Інэсы я ўсё ж, здаецца, бачу смутак, нібы думае яна вась так: «Якое шчасце, што мы нарэшце ўсе разам! Побач са мной усе яны, мае родныя, любімыя, тыя, для каго трэба жыць. Але ці надоўга гэта шчасце? Пройдзе колькі дзён, магчыма, тыдняў — лёс зноў раз'яднае нас. А пакуль, як цёпла з вамі, дзеці мае!..»

* * *

...Пахмурная асенняя раніца. Масква, 11 кастрычніка 1920 года. Пустынны перон Казанскага вакзала. Усюды пахла яблыка-

мі — восень удалася на дзіва яблычнай. Але нідзе не ўлавіць хлебнага духу — восень была галоднай, суровай.

На пероне — цесная групка чакаючых. Засмучаны, паглыблены ў думы Ленін, у нязменнай кепцы і панашаным цёмным паліто. Сумная Надзежда Канстанцінаўна ў скромным капялюшыку-панамцы, у шэрым суконным плаці. Прадстаўнікі раёнаў сталіцы, дэлегаткі ў кумачовых хустачках. І дзеці Інэсы Арманд, дачкі і сыны. Яны былі падлеткамі і малымі ў час начнога вобыску — тады, у пятым годзе, калі жандары ўпершыню павялі з сабой маці.

Цяпер яны сталі больш да-

рослымі, дзеці Арманд, дзеці рэвалюцыянеркі. І прыйшлі яны сюды разам з Леніным і Крупскай, разам з таварышамі і сябрамі, каб яшчэ раз сустраць маму сваю, Інэсу. Каб у апошні раз сустрэць — і праводзіць у апошні шлях.

Паравоз падцягнуў задрапіраваны чорным і чырвоным вагон.

Цела Інэсы Арманд, якая памёрла ў Нальчыку ад халеры, прыбыло ў Маскву.

Уладзімір Ільіч зняў сваю кепку. Таварышы ў маўчанні схілілі галовы перад прахам слаўнага рэвалюцыйнага барацьбіта. Затым туну на руках перанеслі ў жалобную калясні-

— Проста так нічога не бывае! Признавайся!

— Фу, балбочам мы з табой пранешта, як малыя!

— Сама ж пачала!

— А з кім мне пагаварыць, як не з табою?

Муж вінавата маўчыць.

— Заві з кухні Віцю, а то ён штосьці там забавіўся. Павячэраем, пакладу спаць і будзем збірацца. У цябе білеты?

* * *

Праз гадзіну мы ўжо на вуліцы. Па дарозе ў кінатэатр раскажваю Косцю ўчарашнія і сённяшнія школьныя навіны. Мне з ім добра, як даўно не было. Аднак дзіўна мы створаны! Увага блізкага чалавека, некалькі цёплых слоў, і ты ўжо шчаслівы. Як часамі мала нам трэба!..

Пасля кіно вяртаемся дадому, кладземся спаць.

— Які ты сёння харошы! — уздыхаю. — Мне так хочацца яшчэ з табой пагаварыць, ды сон разбірае!

— То спі. Яшчэ нагаворымся. Цэлае жыццё наперадзе!

— Не! Ты лепш скажы мне што-небудзь разбудзіцельнае!

Муж рагоча:

— Якое? Як ты сказала?

— Разбудзіцельнае!

— Але што?

— Пахвалі зноў!

— За што?

— За што-небудзь. Прыдумай!

— Ненармальная!

— Шкада табе?.. Пахвалі, Косцік!..

* * *

Раніцой прачынаюся бадзёрай і шчаслівай. Муж ужо займаецца з гантэлямі, я чмокаю яго ў рубец старой раны.

— Вось яшчэ, знайшла час!.. — бян-тэжыцца ён і грывіць жалезякамі аб падлогу.

Ад грукату прачынаецца Віця і адразу свежым галаском, быццам і не спаў, крычыць:

— Та-ата, ведаеш, што Індэрэснае мне снілася?

— Не ведаю. Раскажы!

— Як... Як...

— Ну?

— Мама, раскажы тату мой сон!

— Дурненькі, думаеш, што і я яго сніла?

— Не-е? — дзівіцца.

Мы з Косцем смяемся.

— Ой, Косцік, гані мяне на работу, а то і ў школу трэба рана, і дома яшчэ спраў колькі!

— Ану, лодар, марш!..

Гатую сьнеданне, збіраю сына ў дзетсад.

— Косця, ты яго адвядзеш, бо мне ўжо няма калі!

Нарэшце, выходжу з дому. Пачынае ўжо шарэць. Але горад яшчэ сонны, а вясенняе паветра — сцюдзёнае, аднак свежае і бадзёрае. Ад настрою, якім заразілася яшчэ ўчора, бачу вакол сябе толькі добрае.

Спыняюся на аўтобусным прыпын-

ку ля хлебнага магазіна. Побач два здаровыя дзядзькі ў камбінезонах з кузава сцягваюць скрыні з булкі і ў ранішняй цішыні нарабілі лёскату на цэлы горад.

— Усё! — уздыхае адзін. — Закурым!

— Як усё? — прычыць другі. — А сьнеданне сябру?!

І кідае на тратуар кавалачак хлеба:

— Лаві сваю порцыю, браце, еш!

Толькі цяпер у паўзмроку бачу жывы камячок — верабей на тратуары скача да хлеба.

— Кожную раніцу, жэўжык, прылятае...

...А такія, здаецца, грубыя на выгляд мужыкі!

Падкаціў бітком набіты аўтобус, уздыхнуў тармазамі. Расшпільваю паліто, каб не адляцелі гузікі, складаю рукі клінам, прыціскаю локцем партфель і ныраю ў сярэдзіну разам з тоўстай дзяўчынай. Ледзь зачыняюцца за намі пневматычныя дзверы. Вакол мяне — тугія бакі, плечы ды незадаволеннае гырканне. Людзі не злыя, яны проста яшчэ сонныя.

Нехта кідае маёй тоўстай суседцы:

— Не штурхайся!

— Гэта яна так дышае! — жартуе другі.

— А ты не заступайся. Лепш злезь з маіх мазалёў!

— Бо ты тут выходзіш?

— А калі не выходжу, то можна не злазіць?

І ў аўтобусе — разрадка. Усе прачынаюцца.

У гэтую пару ў нашым аўтобусе ездзяць пераважна рабочыя з заводаў, людзі простыя, любяць вострае і трапнае слова.

З пачуццём гумару і кандуктарша.

— Бярыце білеты, не саромейцеся! — крычыць яна зычна і папраўляе «Раман-газету», якая вылезла з-за адварота. — Тут мы ўсе свае, смялей, смялей! Вы, дзяўчаты, чаго азіраецеся?

— А што, не пара ім хіба азірацца?

— Не хвалюйся, не на цябе!

— А чым я кепскі?

— Толькі што рыжы!

— Мы шукаем грошай у кішэнях!

— Доўга штосьці!

— Іншыя ў чужых знаходзяць хутчэй, чым гэтыя ў сваіх!

— Га-га-га-га-га-га!

Цяпер у аўтобусе — адна сям'я. Саджуся. Маё сэрца нібы раздалося ўшыркі, увабрала не толькі гэтых пасажыраў, але цэлы горад!.. У некаторых вокнах яшчэ няма святла, — спяць яшчэ! Спіце, людзі, каму яшчэ можна не ўставаць!

Пачынаю спяваць.

Я пераканана, што пець можна без гукаў. Мне падабаецца спяваць пад стук колаў у поездзе, у аўтобусе, пад шум вады з крана ў лазні; тады ў мяне атрымліваецца здорава.

З левага боку — шыба, асветленая зверху яркімі плафонамі. Знадворку мне ўсміхаецца твар сімпатычнай маладой асобы з жывым бляскам вачэй і зубоў. Я ахвотней гляджуся ў акно, чым у люстру. Косця смяецца, што гэта самаашуканства, бо так менш відочны гады... Ну і няхай!..

А вось і мой прыпынак — школа...

— Ужо з тыдзень.

Косця заклапочана разгладжвае мае валасы:

— Табе яна не да твару!

— Бо я завілася толькі крыху! Часу не было выседжваць паўдня ў цырульні. Там жанчыны так пакутуюць, як на Інквізіцыі!..

— Не бараніся, а слухай!

— Слухаю, Косцік!

— Думаеш, мастак зрабіў Моне Лізе гладкую прычоску і прамы прабор так сабе? Кудзёркі ёй былі б не да твару! Не верыш?

— Дзякуй за параду, Косцік! Сёння ж яе змыю і больш ніколі не буду завівацца, калі мне не да твару, вось пабачыш!

— А голас у цябе павучы... Гм, ён у цябе нават маладзейшы за твар! — Косця дзівіцца з уласнага адкрыцця.

— Ага! Значыць, я магу яшчэ падабацца! — крычу шчаслівая.

— Вядома!

— Які ты ў мяне! — абдымаю мужа.

— Пачакай, а чаму гэта табе раптам прыйшло ў галаву?

— Проста так!

ХАЙ ПРЫХОДЗІЦЬ ЗІМА

Зоя ГУСЕВА

— Ну і гарачыня! Ну і надвор'е сёння!..

Скінула Палявая Мыш мяшок з зернем каля куста незабудак і падышла да блакітнага азярца.

— Памый мяне, азярцо!

Заіскрылася, запляскалася халоднае азярцо — памыла Мыш.

— Дзякуй, я добра адпачыла... — сказала азярцу Мыш.

— Прыходзь яшчэ!

— Прыйду.

— Як жа — прыйдзе, чакай! Яна зусім забыла сваіх сяброў... Працуе, як ненармальная... — праквакала жаба.

— Ты, вядома, не чула маёй новай музыкі?

— А ў нас увечары на лузе танцы!

— Але ёй няма часу...

— Проста яна прагна.

Вось што сказалі сябры Палявой Мышы — конік, матыль, пчала і павук, якія адпачывалі каля азярца.

— Мне вельмі хочацца паслухаць новую музыку... — адказала ім Палявая Мыш. — Але ўперадзе зіма. А зіма — гэта холад, калі няма цёплай нары... І голад, калі засекі не засыпаны зернем... Таму мне і няма часу. А сябрам я заўсёды рада — прыходзьце да мяне восенню, калі пажаўдзе зямля і з палёў збяруць усё збожжа — прыходзьце, і тады ўжо мы паскачам як мае быць!

Прайшло лета. Закружылася ў паветры жоўтае лісце, павольна ўзнялася над лесам жоўтае сонца.

Пажаўцела зямля — пара збірацца ў госці.

І прыйшлі да нары Палявой Мышы ўсе яе сябры і добра павесяліліся.

— А цяпер я пакажу вам сваю кладоўку...

І Палявая Мыш павяла ўсіх у сваю нару і шчодро адсыпала кожнаму шмат залацістых хрусткіх зярнят.

Падзякавалі гаспадыні госці і панеслі з сабой зярняты — хто ў чым.

Жаба — у чамадане,
конік — у торбе,
пчала — у кошыку,
матыль — у мяшочку,
павук — у сетцы,
божая кароўка — падпахай адно зерне.

Пайшлі.

Зазірнула Мыш у кладоўку — а ў кладоўцы зярнят, ох, як паменшала!..

Легла мыш спаць.

Прачынаецца раніцай — стукае хтосьці — ні свет, ні зара...

— Хто там?

— Я — жаба. Адчыні.

Адчыніла Мыш, упусціла жабу, на чамадан глядзіць — няўжо зноў па зерне прыйшла?!

А жаба з чамадана — гліну на падлогу выкладвае.

— Ты навошта мне гліны ў нару нацягала?

— Як навошта? Печ ляпіць... Добрую печ — пірагі пячы!

І зляпіла жаба сапраўды добрую печ — пабяліла яе і пеўнямі размалявала.

Толькі адыходзіць сабралася — конік стукае.

— Я табе тут сушаных грыбочкаў прынёс і музыку, — гаворыць конік і дастае з торбы нізку баравікоў і ружовы палявы грамафончык.

Прыладзілі грамафон на сцяну.

— Тук! Тук!

— Хто там?

— Гэта я — пчала. На вась табе мядку да бліноў... — і вымае з кошыка збан з мёдам.

Матыль і павук разам прыйшлі. Матыль цэлы мех кветкавага пылку прынёс, а павук у сетцы — клубкі пражы. Каб гаспадыня і зімой не сумавала, працавала, дзеткам рукавічкі ды шкарпэткі вязала.

Ну, а апошняй — божая кароўка прыпаўзла. І паставіла на стол бляшанку згушчонага малака.

— Дзякуй, родная, дзякуй!

— Ну, да пабачэння!

— Будзь здарова!

— Не забывай!

— Усяго добрага!

— Бывай!

І пайшлі.

Паглядзела Палявая Мыш — а нары яе — не пазнаць...

У куце — печ агнём палае, на паліцах слоікі з мёдам залацяцца, на прасніцы — пражы серабрыцца, на сцяне — грамафон іграе...

Закасала Мыш рукавы — давай цеста мясіць, пірагі ды бліны пячы, мёдам намазваць....

Хай прыходзіць зіма!

ГЭТА

— Таварышы, ды гэта ж здорава! Гэта ж варты пераймання! Гэта ж...

Аднак звернемся да нашага фотанарыса.

Немалады чалавек, якога мы бачым на здымку, — камуніст, пенсіянер Канстанцін Іванавіч Акаловіч. Жыве ён у Мінску, у адным з прыветных новых дамоў у самым «маладым» мікрараёне па вуліцы Арлоўскага... Гэта праз яго «загарэўся сырбор»... А менавіта: гэта ён, нагледзеўшыся, як пакутуюць з малымі дзецьмі сусе-

кі... Затым трэба было наладзіць харчаванне і выхаваўчую работу.

І тады зноў за справу ўзяліся жанчыны — грамадскія работнікі: Ганна Андрэеўна Грынчанка, Лідзія Генадзіеўна Грыцан, Аляксандра Іванаўна Кролікава, Ганна Іванаўна Смірнова, Надзея Фёдараўна Мартынава...

Снеданне дзеці прыносяць з дому. Абед і полудзень садзяць з кухні дзіцячага камбіната, што знаходзіцца поруч.

Што ж датычыць выхаваўчай работы, дык яна вядзец-

ЗДОРАВА!

дзі яго раёна (тыя, хто працуе і не ўладкаваў яшчэ дзяцей у сады), з дапамогай домакіраўніцтва і гэтакіх жа, як сам ён, энтузіястаў дамогся ў новым жылым доме трохпакаёвай кватэры... Спачатку ў гэтых трох пакоях знаходзілі сабе прытулак школьнікі... Сёй-той маляваў, тыя шахматы прынеслі з дому, дзяўчынкі нешта кроілі і шылі...

Сюды праз некаторы час прыйшлі людзі, якім самім было цікава, якім самім хацелася быць з гэтым стракатым, цікавым і дапытлівым школьнымі людзям. Так узніклі ў гэтых трох пакоях гурткі: умелых рукі, радыё, фота, шахматы, мастацкай гімнастыкі, крою і шыцця. Так узначалі і павялі за сабой усю дзіцячую самадзейнасць Мікалай Ціханавіч Міхей, Зінаіда Цімафееўна Сарраева і Галіна Міхайлаўна Кармазіна, Саша Цвяткоў і Леанід Касьяненка...

А што было рабіць з дашкольнікамі? Куды іх падзець?

І грамадскія работнікі пайшлі ў новы «паход»... І ён быў паспяховым: дзецям далі яшчэ адну трохпакаёвую кватэру. Маючы шэсць пакояў, можна ўжо было разгарнуцца!

Так узнік першы ў Мінску (і не толькі ў Мінску, а і ў рэспубліцы) дзіцячы сад на грамадскіх пачатках... Працы, праўда, і клопату і беганіны было нямала, бо ўсё патрэбна было пачынаць на голым месцы і ў дадатак без... грошай. Аднак выдатнай ідэі пайшло насустрач домакіраўніцтва № 20. Яно закупіла дзецям раскладушкі (а пасцелі далі самі бацькі), сталы і зэдлікі. Дало грошы на дыван. Каб набыць цацкі дзецям, склаліся і сабралі грошы самі баць-

ца па той жа праграме, што і ва ўсіх дзіцячых садах...

— Стараемся, каб нашы дзеці былі не горш, каб не адставалі, — гавораць выхавальнікі Ніна Іванаўна Астапенка і Нэла Генадзіеўна Пільнец.

І сапраўды, усе яны стараюцца для дзяцей...

Дык ці ж не варты пераймання старанне і вопыт усіх гэтых цудоўных людзей?

На здымках: 1. Вось яны, выхаванцы дзіцячага сада. 2. Кіраўнік гуртка крою і шыцця Зінаіда Цімафееўна Сарраева займаецца з Соф'яй Усоскай. 3. Дзеці на прагулцы. 4. Аляксандра Іванаўна Кролікава займаецца з дзецьмі. 5. Канстанцін Іванавіч Акаловіч.

Фота П. Нікіціна.

НАШЫ СУСЕДЗІ

Дарагая рэдакцыя!

Калі я думала напісаць вам гэта пісьмо, у мяне было два пачуцці: адно — не пісаць, а другое, больш цвёрдае — напісаць.

Здарылася так, што мой муж атрымаў ускладненне пасля грыпу. Яго паклалі ў бальніцу. Але як быць з дзецьмі, калі я ў другой змене, хто б іх мог забіраць з садзіка і ясляў? Пра гэта думалі і муж і я.

Першы тыдзень я падмянілася з сяброўкай зменамі, але ўбачыла, што гэта вельмі нязручна, перашкаджае нармальнай працы. Так далей працягвацца не магло.

Аднойчы Валя Музычэнка паглядзела на мяне ўважліва і спытала: «Чаго ты, Зоя, не ў настроі?» Пра ўсё сказала я ёй. «Не хвалюся, гэта не бяда, — сказала яна. — Дзяцей я забяру. А калі буду ў другой змене, іх возьме хто-небудзь іншы. Вось каб толькі Анатоль паправіўся».

З гэтага часу і пачалі забіраць з садзіка Гену суседзі. Яны казалі: «Ты толькі не хвалюся, мы і пакармім яго, і спаць пакладзем».

А меншага ўладкавалі ў кругласутачныя яслі.

Муж, прабыўшы працяглы час у бальніцы і санаторыі, паправіўся.

Я вельмі ўдзячна сваім суседзям і таварышам па працы за іх бескарысліваю дапамогу амаль на працягу дзевяці месяцаў. Вялікае, шчырае дзякуй вам, таварышы Кучаравы, Палей, Міхаленка, Новікавы, Музычэнка, Мануйліны, Чычыкалавы, Залескія.

Зоя ЗАХАРЭНКА

г. Рэчыца.

ПРАЦА ПАТРЭБНА ЛЮДЗЯМ

Дзе б ні працаваў чалавек: на заводзе, на полі, на ферме або ў любой дзяржаўнай установе, толькі тады праца яго будзе плённай, калі ён ведае, верыць, што яна патрэбна людзям.

Я свінарка і люблю сваю працу. Здаецца, што тут любіць? Кожны дзень адно і тое ж. Чысціш — корміш, чысціш — корміш. З раніцы да вечара, з месяца ў месяц.

Але калі дзякуючы тваёй працы маленькія парасяткі-піскуны ператвараюцца ў добрых адкормачнікаў — сэрца радуецца.

Летась я адкарміла тысячу свіней. Клапатліва іх даглядала, карміла, улічваўчы ўзрост і вагу кожнай жывёліны. Дакладна выконвала парады заатэхніка, вывучала вопыт перадавых свінаводаў рэспублікі. І ў спадарожніцтве свінарака вытворчага ўпраўлення я заваявала першае месца.

У гэтым годзе я ўзяла яшчэ большае абавязацельства, хачу адкарміць 1200 свіней.

Спадзяюся, што абавязацельства выканаю. Ёсць у мяне для гэтага і сілы, і веды, і жаданне. Жывём мы ў цудоўны час, сваімі рукамі будзем сваё шчасце, і таму хочацца працаваць яшчэ лепш.

Н. А. РАДЫЁНАВА,

свінарка калгаса «Новае жыццё»,
дэпутат Вярхоўнага Савета БССР.

Жыткавіцкае вытворчае ўпраўленне.

САЛАТА З КВАШАНАЙ КАПУСТЫ

Капусты квашанай 100 г, морквы 50 г, цыбулі рэпчатой 15 г, смятаны 50 г, цукар, соль.

У квашаную капусту дадаюць нашаткаваную ў выглядзе стружкі моркву, паліваюць смятанай, у якую пакладзены соль, цукар, раздробненая рэпчатая цыбуля. Усё перамешваюць і кладуць у салатнік.

УКРАЇНСКІ БОРШЧ СА СВЕЖАЙ РЫБАЙ

Паставіць варыць $\frac{1}{2}$ шклянкі белага фасолі. Калі фасоль звярнуцца, пакласці ў каструлю палавіну галоўкі свежай капусты, дробна нарэзанай. Потым 1 бурак і 1 моркву дробна нашаткаваць і абсмажыць у алеі з таматам. Апусціць у каструлю і варыць усё да гатоўнасці.

Рыбу нарэзаць кавалачкамі, абсмажыць і апусціць у гатовы боршч. Даць закіпець адзін раз. Спецыі і соль дадаць па смаку. Даць пастаяць $\frac{1}{2}$ гадзіны. Можна есці ў халодным і гарачым выглядзе.

ЗАПЯКАНКА З ЧОРНАГА ХЛЕБА

Чорнага хлеба 100 г, яблыкаў 100 г, цукру 25 г, карыцы, сметанковага масла 25 г, малака 50 г, $\frac{1}{2}$ яйка.

Чэрствы чорны хлеб націраюць на тарцы і змешваюць з карыцай і часткай цукру. Яблыкі (са скуркай або ачышчаныя) нарэзаюць на кавалачкі, выразаючы сарцавіну. У змазаную сметанковым маслам форму ўкладваюць слямі: чорны хлеб, наверх намочкі сметанковага масла, затым кавалачкі яблычак, пасыпаныя цукрам, чорны хлеб, сметанковае масла, кавалачкі яблычак і г. д.

Верхні слой павінен быць з чорнага хлеба. Усё заліваюць сумессю збітага яйка і малака або толькі адным малаком і запякаюць у духоўцы 30—45 мінут. Падаюць гарачую або халодную з малаком.

ПІРОГ З МАННЫХ КРУП

$\frac{1}{4}$ шклянкі манных круп, 1 яйка, 1 бутэльку кефіру, 5 сталовых лыжак цукру, 1 сталовую лыжку сметанковага ма-

СМАЖАНІНА З ЦЯЛЯЦІНЫ

Цяляціны 200 г, тлушчу 10 г, цыбулі рэпчатой 5 г, смятаны 5 г, спецыі.

I. Заднюю цялячую ножку націраюць соллю і перцам, кладуць на бляху знадворным бокам уверх у разгарты тлушч і абсмажваюць у духоўцы да ўтварэння румянай скарынкі. Затым на бляху наліваюць бульён, дадаюць цыбулю, лаўровы ліст і працягваюць смажанне пры сярэднім нагрэве, зрэдку паліваючы і пераварочваючы мяса. Каб смажаніна была больш сакавітая і смачная, яе ў час смажання незадоўга да гатоўнасці некалькі разоў змажваюць смятанай.

II. З задняй цялячай ножкі выразаюць косць, мякаць злёгка адбіваюць, пасыпаюць соллю, перцам, скручваюць рулетам, завязваюць шнуром і смажаць на блясе з разгартым тлушчам.

Смажаніну нарэзаюць на кавалкі і кладуць на мелкае блюда. Падаюць з адваранай бульбай, падліўкай для смажаніны, адваранай або прыпушчанай гароднінай, рысам.

сла, соль па смаку, соды пітной на кончыку чайнай лыжкі. Можна дадаць разынкі. Усё добра перамешаць і выліць у нагрэтую, змазаную маслам форму.

Запечы ў духоўцы на слабым агні.

ПЯЧЭННЕ З АЎСЯНЫХ КАМЯКОЎ

Сметанковага масла 150 г, цукру 100 г, 3 яйкі, аўсяных камякоў 300 г, мукі пшанічнай 50 г, смакавыя рэчывы.

Сметанковае масла (75 г) распіраюць з цукрам, яечнымі жаўткамі і ванільлю да растварэння цукру. Затым дадаюць злёгка абсмажаныя на сметанковым масле (75 г) астуджаныя аўсяныя камякі, пшанічную мукі і усё перамешваюць са збітымі яечнымі бялкамі.

Чайнай лыжкай намочкі цеста раскладваюць на бляху і выпякаюць да светла-карычневага колеру ў печы сярэдняй гарачыні.

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ • КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

ПРЫМЯНЕННЕ МАЛАКА Ў ГАСПАДАРЦЫ

Свежыя чарнільныя плямы на адзенні хутка зводзяцца малаком.

Маланом добра чысціць пазалочаныя рамы, люстэркі і клавішы.

Пры мыцці фіранак рэкамендуецца да раствору сінякі ўліць крышку малака. Ад гэтага фіранкі набываюць выгляд новых.

Прыбаўленне невялікай колькасці малака да крухмалу надае бялізне добры бляск пасля прасавання.

Гарчыца, разведзеная на малаце замест вады, значна лепш захоўваецца, не сохне.

Шавецкая вакса, размякчана некалькімі кроплямі малака, дае добры бляск, лепш убіраецца ў скуру абутку.

АБ ТЫМ, АБ СІМ...

Цукровую пудру лёгка зрабіць самім: пакладзіце кусавы цукар або цукар-пясак у мяшчак або паміж двума сурвэткамі і прапрасуйце злёгку падагрэтым, не вельмі гарачым прасам.

Калі на ўнутранай паверхні алюмініевай пасуды з'явіліся цёмныя налёты, то трэба ў ёй пракіпаціць ваду, дадаўшы пітной соды (адну чайную лыжку на 2—3 л ёмістасці).

Паліраваную паверхню алюмініевай пасуды трэба мыць цёплай мыльнай вадой мяккім шматком або губкай. Бляск паліроўкі захавецца, калі пасуду перыядычна чысціць сухім зубным парашком. Такую пасуду нельга праціраць парашком для мыцця, содай, попелам, наждачнай паперай, пяском і іншымі цвёрдымі матэрыяламі.

ЯК ДАГЛЯДАЦЬ СКУРУ ТВАРУ

Пры сухой скуры твару трэба абмяжоўваць ужыванне мыла. Вечарамі сухую скуру твару і шыю трэба ачышчаць адпаведнай для сухой скуры туалетнай вадой — так званым міндальным або ланаліновым малаком. У цяжкіх выпадках — сагрэтым аліўкавым маслам. Ватны тампон змочваецца адным з узказаных сродкаў, ім ачышчаецца твар (адпаведна асноўным рухам масажу).

За дзве гадзіны да сну ў сухую скуру твару трэба ўцерці добры пажыўны вітамінізаваны крэм (напрыклад, крэм «Восторг»). Кладучыся спаць, большую частку крэму трэба з твару зняць. Для гэтага добра падыходзіць тонкая туалетная папера; дастаткова злёгка дакранацца ёю да твару, і яна здыме, убіраючы ў сябе, лішні крэм.

Раніцай пасля зарадкі трэба толькі спаласнуць твар і шыю вадой хатняй тэмпературы, а на дзень злёгка намазаць крэмам (напрыклад, «Юноства»). Для сухой скуры прыдатна толькі тлустая пудра (напрыклад, «Манон»). Вялікую карысць прыносяць сухой скуры маскі і масажы.

Пры дрэнным колеры твару і сіняках пад вачыма для вы-

святлення прычыны трэба ўсё ж такі звярнуцца да ўрача. Асвятляць дрэнны колер твару памагаюць рэгулярна ранішня зарадка, прагулкі, дастатковы адпачынак ноччу і правільнае харчаванне. Гэта — неабходная ўмова, калі вы хочаце дамагчыся поспеху з дапамогай розных касметычных працэдур (масаж, кампрэсы, маскі і г. д.). Іншы раз прычынай сухасці скуры з'яўляецца недастатковасць вітамінаў у арганізме, таму рэкамендуецца ўжываць больш вітамінаў (асабліва А, В, і РР).

Тлустая скура твару сустракаецца галоўным чынам у раннім узросце. Звычайна гэтаму спадарожнічае расшырэнне пор. Прычына занадта тлустай скуры ў парэшаных унутранай сакрэцыі і работы нервовай сістэмы. Тлустую скуру можна смела мыць вечарам цёплай вадой з мылам. Пасля мыцця цёплай вадой твар трэба спаласнуць халоднай. Прыдатна любое туалетнае мыла. Пры вельмі моцнай тлустасці твар можна мыць цёплай вадой з мылам і раніцай. У больш лёгкіх выпадках раніцай трэба абмежаваць толькі добрым апалосківаннем.

Днём твар можна разы два чысціць якой-небудзь туалетнай вадой для тлустай скуры, напрыклад, туалетным воцатам або ласёнам «Утро». Для чысткі тлустай скуры твару добра сумесь эфіру і трохпрацэнтнага раствору борнай кіслаты ў роўных частках. Днём можна карыстацца больш сухімі дзённымі крэмамі (напрыклад, «Снегурочка») і сухой пудрай (напрыклад, «Красная Москва»).

Калі на тлустай скуры з'яўляюцца чорныя кропкі (намедавы) або жаўтавата-белыя вузельчыкі (міліі) з запаленымі чырванаватымі або гнойнымі вузельчыкамі, трэба звярнуцца да ўрача па скурных хваробах або да касметычні.

Урач Э. НОРМЕТ.

ДОГЛЯД АБУТКУ

У непагоду — дождж, гразь, слоту — абутак хутка псуецца, і таму трэба асабліва старанна яго даглядаць. Каб зрабіць абу-

так непрамакальным, часцей змазвайце яго крэмам. Намокшы абутак лепш за ўсё сушыць на капылах. Але ёсць і іншы, больш даступны спосаб: набіце абутак газетнай паперай, якая ўбірае вільгаць, — і падэшва хутка прасохне. Ніколі не сушыце абутак каля печы і радыятара, таму што ад цяпла скура цвярдзее і ніткі, якімі прашыта падэшва, рвуцца.

Зняўшы абутак, адразу ж пратрыце яго шматком, каб на скуры не заставалася бруду. Калі абутак прасохне, густа змажце яго крэмам, праз 5—10 минут пачысціце шчоткай, а потым ужо, каб надаць большы бляск, — замшай або плюшам.

Замшавы абутак чысціць пался таго, як ён высахне. У прэдажы ёсць маленькія гумавыя шчотачкі, якія добра здымаюць плямы і распраўляюць варсінкі. Калі замша пачынае блішчаць, паспрабуйце зняць бляск шматком, змочаным у гарачай вадзе, або патрымайце туфлі над парай.

Зараз у модзе светлы абутак, ён патрабуе беражлівага догляду. Не трэба надзяваць яго ў дажджлівае надвор'е, таму што ад вільгаці паяўляюцца каля падэшвы цёмныя палоскі, якія цяжка ачышчаюцца. Забруджаны светлы абутак чысціце бензінам, да якога дадайце крыху парашку магнезіі. Добра ачышчае светлы абутак малако, змешанае з лечным бялком.

Лакіраваны абутак зімой не носіць, таму што ад марозу лак робіцца крохкім. На гразь такія туфлі таксама не прыгодны. Такі абутак, калі яго не носіць, трэба час ад часу праціраць шматком, змочаным у сырм малаце. Месцы, якія страцілі бляск, можна праціраць разрэзанай цыбулінай, а затым адпаліраваць мяккім сухім шматком. Для захавання эластычнасці лакіраваную скуру часам праціраюць настаявым маслам. А калі лакавыя туфлі ўжо не новыя і вы носіце іх пастаянна, то чысціце іх, як звычайны абутак.

Завядзіце асобныя шчоткі для кожнага колеру абутку. Бясколерны крэм прыгодны толькі для светлага абутку, цёмная скура ад яго траціць бляск.

Маці павінна ведаць

ЯК ПАСТАВІЦЬ БАНЬКІ, ГАРЧЫЧНІКІ, КАМПРЭС

Банькі (сухія) звычайна ставяць на спіну і на бакавыя аддзелы грудной клеткі. Калі ж трэба паставіць баньні і на грудзі, то трэба пазбягаць ставіць іх на вобласць сэрца.

Папярэдне праціраюць скуру вільготным ручніком і выціраюць насуха, а затым змазваюць вазелінам або алеем. Баньні выціраюць сухім ручніком. Невялікую палачку, аловак і да т. п. абкручваюць ватай, якую змочваюць дэзінфіраваным спіртам або адэкалонам. У левую руку бяруць баньку, трымаючы яе адтулінай блізка да таго месца, дзе яе трэба прыставіць, а ў другую руку бяруць палачку з ватным тампонам. Тампон запальваюць ад свечкі. Запалены тампон хутка ўносяць унутр банькі, не дакранаючыся да яе краёў, пакідаюць там на 1—2 секунды і потым дастаюць адтулі, а баньку хутка прыстаўляюць да скуры. Калі баньні пастаўлены добра, скура

ўцягваецца ў баньку, якая моцна трымаецца на скуры.

Банькі застаюцца на грудной клетцы хворага на працягу 5—20 минут. Каб зняць баньні, адцягваюць скуру правай рукой, а ў гэты ж час левай рукой адхіляюць баньку ўлева. Калі ўсе баньні зняты, скуру насуха выціраюць чыстым ручніком, хворага цёпла накрываюць.

Гарчычнікі можна прыгатаваць дома. Для гэтага бяруць чайную лыжку сухой гарчыцы і столькі ж пшанічнай мукі і замешваюць з невялікай колькасцю цёплай вады, пакуль не ўтворыцца кашка, якую намазваюць на кавалок бавоўнянай тканіны велічыней з далонь. Прыгатаваны такім чынам гарчычнік прыкладваюць на ўказаным урачом месцы і паверх тканіны кладуць кавалак кампрэснай паперы. Гарчычнік ляжыць на скуры 5—20 минут. Пасля таго, як яго знялі, выціраюць скуру кавалкам ваты. У аптэ-

ках прадаюцца гатовыя гарчычнікі. Перад ужываннем іх змочваюць цёплай вадой і прыкладваюць да скуры.

Сагравальны кампрэс. На хворае месца кладуць складзеную ў некалькі слаёў марлю або чыстую насоўку, папярэдне змочаную ў вадзе пакаёвай тэмпературы і злёгку выціснутыя. Марлю або насоўку пакрываюць матэрыялам, які не прапускае ваду і пару (цырата, ватчанка, цэлафан, пластынат); гэты матэрыял павінен быць большы, чым марля або насоўка; з усіх бакоў ён павінен пераходзіць за краі марлі або насоўкі прынамсі на шырыню двух пальцаў. Зверху кладуць слой ваты, размеры якой павінны быць крыху больш, чым размеры цыраты, ватчанкі і да т. п., якія знаходзяцца пад ёй. Усё гэта прымацоўваюць бінтам, каб пад яго не пранікала паветра. Калі пад рукамі няма ваты, яе можна замяніць кавалкам фланелі або пухавой хустнай, складзенай у чатыры столкі. Кампрэс накладваюць на 6—8 гадзін; пасля перапынку (1—1,5 гадзіны) яго накладваюць зноў.

Спіртавы кампрэс накладваецца гэтак жа, як і звычайны сагравальны кампрэс, але марлю або насоўку змочваюць не вадой, а спіртам або гарэлкай. Спіртавы кампрэс выклікае вялікае раздражненне і пачырваненне скуры.

П Р Ы Ч О С К І

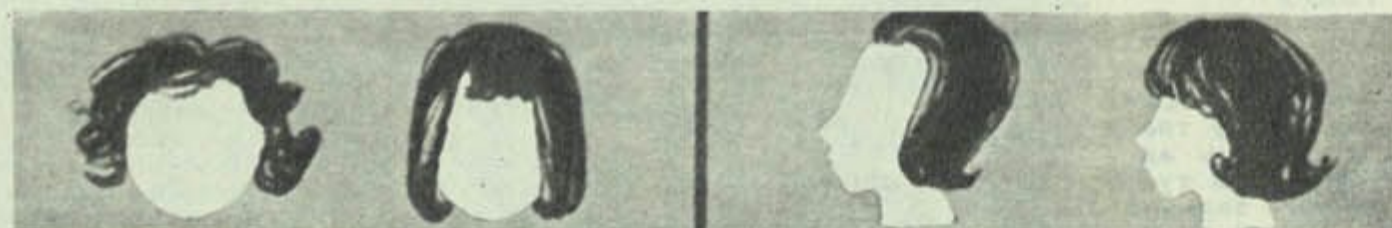
Вузкі твар патрабуе шырокай, пышнай прычоскі. Прамыя валасы яшчэ больш звужаюць твар.

Вуглаватаму твару з моцным падбародам не падыходзіць расшыраная данізу прычоска. Правільнае рашэнне — справа.

Мінусы твару «сэрцам» скрадваюцца доўгімі, да падбародка, і начасанымі на лоб валасамі.

Грушападобны твар патрабуе прычоскі, якая скрые няправільную форму твару, што звужаецца ўверх.

Да круглага твару нядобра насіць вельмі пышныя валасы.

Вельмі высокі лоб патрабуе прычоскі з грыўкай і пышнай на патыліцы.

Здымак 2.

Здымак 3.

Старамодная прычоска падкрэслівае лоб, які звужаецца ўверх, і аптычна падаўжае нос. Валасы да плеч робяць шыю кароткай і надаюць твару стомлены выгляд (здымак 1 уверх).

Новае рашэнне зрабіла твар больш маладым, свежым, ён як быццам асвятліўся знутры. Тут усё натуральна: умераная вышыня прычоскі, якая падыходзіць лоб і ўкарочвае нос. Начасаныя на твар ля шчакі валасы памагаюць зацяніць крыху выступаючыя скулы (здымак 2).

Абрамленне валасоў рабіла твар чатырохвугольным, амаль квадратным. Грыўка і доўгія пасмы штучна змяншаюць твар, таму асабліва рэзка вылучаюцца бровы, нос, высокія

скулы, крыху квадратны падбародак. У такім абрамленні любы твар будзе здавацца грубатым, па-мужчынску вуглаватым. Дрэнную паслугу робіць і круглы выраз сукенкі, які падкрэслівае поўную шыю (здымак 1 унізе).

Новая прычоска раскрыла прыгажосць твару (здымак 3). Яму нададзена авальная форма. Грыўка ліквідавана, пад ёй адкрыўся прыгожы лоб, дастаткова правільны, каб яго цалкам аслабіць ад валасоў. Рысы твару крыху змякчыліся новай, па-іншаму размешчанай грыўкай. Бландзінкам наогул падыходзіць пышная завітая прычоска, а не маса прамых валасоў.

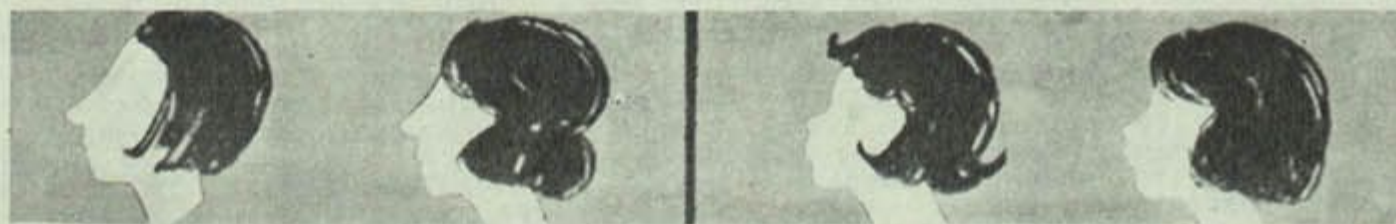
Слаба выражаны падбародак. Рысы твару ўраўнаважваюцца начасанымі на шчокі і лоб валасамі.

Вытарылы падбародак. Ураўнаважваецца пышнаю валасоў на патыліцы і высокай прычоскай над ілбом.

І доўгі нос аптычна памяншаецца прычоскай, пышнай на лбе і на патыліцы.

Кірпаты нос. Валасы на лбе, шчокі і патыліцы не павінны паўтараць лінію носа.

Здымак 1.

П Л Ю С Ы П А Д К Р Э С Л І Ц Ь, М І Н У С Ы З А Ц Я Н І Ц Ь

Штосьці прыгожае ёсць амаль у кожным чалавеку, і гэта штосьці звычайна праяўляецца ў твары. Важна знайсці сродкі, каб падкрэсліць гэта яшчэ больш. Гэта ж важна знайсці магчымасці зацяніць мінусы твару і галавы. На гэтай тактыцы, галоўным чынам, і пабудавана майстэрства прычоскі.

Класічная норма прыгажосці — авальны твар. З дапамогай прычоскі твар можна наблізіць да авальнай формы. Але выгляд спераду яшчэ далёка не ўсё. Нельга забываць і аб профілі. І тут трэба выкарыстаць усе аптычны дзеючыя сродкі. І, нарэшце, трэба лічыцца з выключэннямі. Ёсць прыгожыя, зусім не авальныя твары. І ў той жа час не ўсе авальныя твары прыгожыя.

Але не ўсюды мы можам знайсці таленавітага цырульніка. Таму важна, каб кожная жанчына разбіралася ў плюсах і мінусах свайго твару. І тады кожнай жанчыне стане зразумела, чаму прычоска павінна быць індывідуальнай, вырастаць з будовы твару і формы галавы, чаму нельга механічна капіраваць убачаны дзесьці ўзор або прычоску.

(З часопіса «СИЛУЭТ»).

ЧЫТАЧКА М. з Крывічаў просіць парады, які валасы рыжаватага колеру зрабіць цямнейшымі? Перш за ўсё хочацца сказаць Вам, дарагая М., што многія дзяўчаты, жанчыны штучна імкнуцца надаць сваім валасам рыжаватае адценне, таму што гэта зараз модна.

А зрабіць іх цямнейшымі можна. Ёсць фарба «Гамма», але фарбаванне валасоў — складаны працэс, і лепш за ўсё звярнуцца ў цырульню, дзе ёсць спецыялісты.

* * *

Мяне цікавіць, што такое «марскі грыб»? — піша ў рэдакцыю чытачка Н. Авакян з Полацкага раёна. Што такое марскі або, як яго часцей за ўсё называюць, чайны грыб?

Чайны грыб — гэта студзёністае ўтварэнне, якое складаецца з асобага роду бактэрый і дрожджавых грыбоў. У выніку жыццядзейнасці гэтых мікраарганізмаў у настоі грыба ўтвараецца рад арганічных кіслот — воцатная, малочная, глюконовая і інш. Чайны грыб кладуць у слоік і заліваюць цёплым падсалоджаным чаем. Чай бродзіць, і праз некалькі дзён атрымліваецца кіславатая, злёгку газіраваная напітак прыемнага смаку. Па меры ўжывання слоік даліваюць свежым падсалоджаным чаем і атрымліваюць новую колькасць квасу. Грыб пры гэтым паступова павялічваецца ў аб'ёме.

Чайны квас ужываецца не толькі як асвятляючы напітак. Яму прыпісваецца і лекавае дзеянне пры рознага роду захворваннях. Яго ўжывалі з некаторым поспехам пры лячэнні ангіны (паласканне сямі-васьмідзённым настоём чайнага грыба), як сродак, які рэгулюе работу кішчэчніка, напрыклад, пры звычайных запорах, гемароі і г. д.

Умеранае ўжыванне (1—2 шліяні ў дзень) чайнага квасу шкоды прынесці не можа. Але перастаялы квас, які мае рэзка кіслы смак (нагадвае воцат), асабліва пры сістэматычным або няўмераным яго ўжыванні, можа аказацца шкодным для арганізма.

* * *

Чытачка Люся К. піша ў рэдакцыю: парайце, як апрацаваць дзяўчатам, якія маюць рост вышэй сярэдняга.

Перш за ўсё высокім і хударлявым фігурам падыходзяць сукенкі з мяккім ліфам, пышнай спадніцай, папярочнымі лініямі фасона. Добра аздабіць сукенку валанамі, зборкамі, рабіць вялікія каўняры, фальбаны, шырокія паясы. Пры вельмі высокім росце даўжыню спадніцы трэба рабіць крыху карацей звычайнай. Не шыць сукенкі з падоўжанымі разразнымі лініямі, з падоўжанай палоскай, таму што гэта робіць фігуру зрокава яшчэ вышэйшай. Малюнак тканіны ў дробны «гарох» на цёмным фоне падыходзіць да любой фігуры, а вялікі «гарох» на светлым фоне і на любым іншым падыходзіць толькі хударлявым высокім жанчынам. Падыйдзе вам тканіна і ў шырокую палоску, але з папярочным размяшчэннем палосак. Таксама вы добра будзеце выглядаць у сукенцы з тканіны ў вялікую клетку.

„РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА“ ДАПАМАГЛА

Любоў Пятроўна Мітраховіч, жыхарка Светлагорскага раёна, паскардзілася ў рэдакцыю: «Я заказала сабе бастонавы касцюм. Шыў мне яго ў нашай пашывачнай майстэрні таварыш Казлоўскі. Але замест касцюма я атрымала брак».

Рэдакцыя звярнулася ў Галоўнае ўпраўленне бытавога абслугоўвання мясцовай прамысловасці пры Саўеце Міністраў БССР і прасіла прыняць меры.

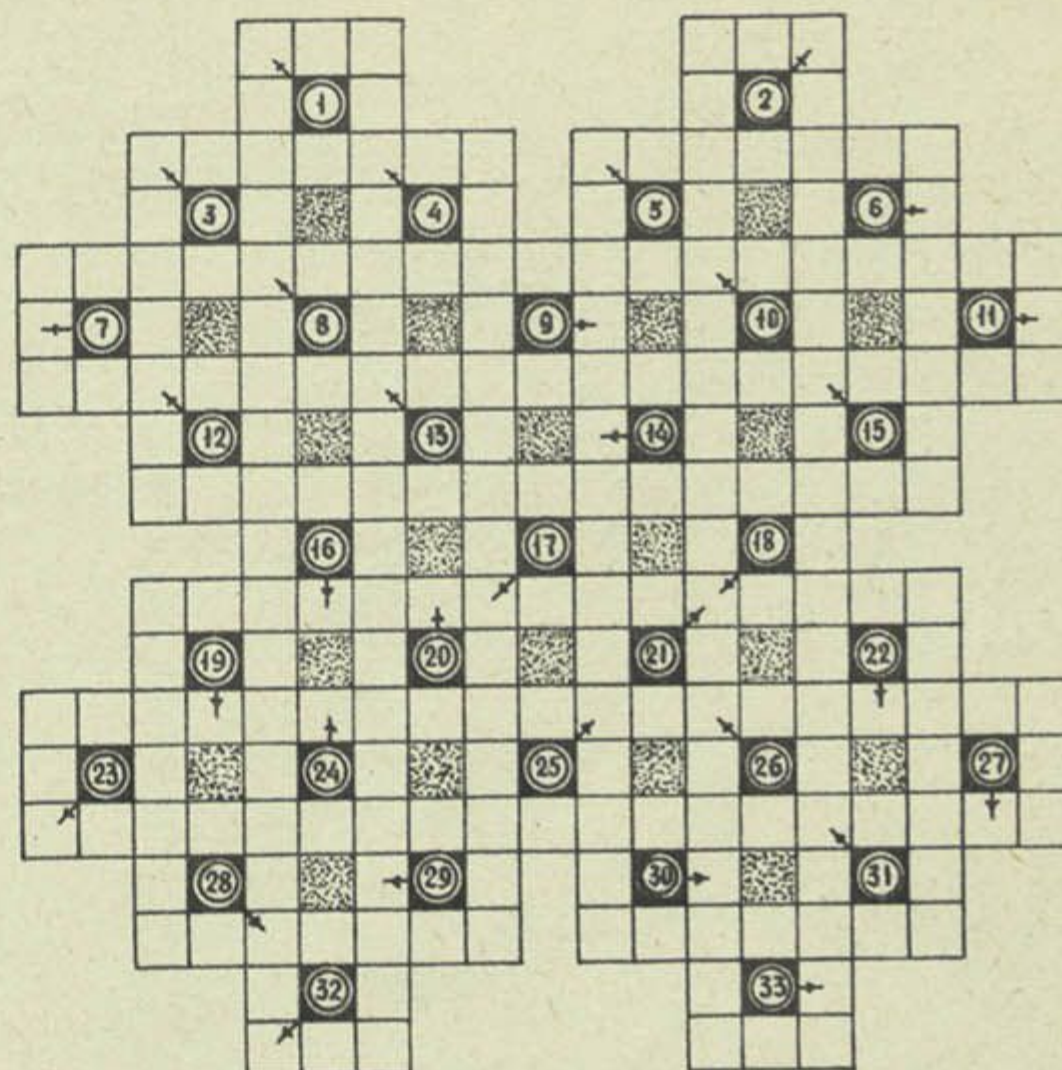
Нядаўна рэдакцыя паведаміла, што факты, пра якія напісана ў заяве Л. П. Мітраховіч, пацвердзіліся. Ёй пашыты новы касцюм за кошт закройшчына, які дапусціў брак.

* * *

У рэдакцыю звярнулася рабочая Стаўбцоўскай хлебапякарні С. П. Бікарэвіч і прасіла памагчы разабрацца, чаму яе зволілі з работы ў час хваробы і не аплачваюць бюлетэнь.

Вось што паведаміў рэдакцыі інструктар па надрах Стаўбцоўскага райспажыўсаюза тав. Мацвееў: «Факты, аб якіх пісала тав. Бікарэвіч С. П., мелі месца. Праўленню Стаўбцоўскага сельпо дадзена ўказанне неадкладна аплаціць бюлетэнь Бікарэвіч».

Звальненне з работы ў Стаўбцоўскай хлебапякарні Бікарэвіч і іншых рабочых было праведзена таму, што пякарня была закрыта на пераабсталяванне. З пускам пякарні Бікарэвіч будзе адноўлена на рабоце».

1. Від спорту.
2. Беларускі часопіс.
3. Рускі паэт.
4. Рускі мастак.
5. Аўтар рамана «Чапаеў».
6. Лятальны апарат.
7. Савецкі авіяканструктар.
8. Месца торфараспрацовак на Беларусі.
9. Першая руская жанчына-падарожніца.
10. Беларускі паэт.
11. Опера Д. Вердзі.
12. Народнае свята з шэсцем.
13. Спартыўная прылада.
14. Драма М. Ю. Лермантава.
15. Беражлівасць.
16. Дачка Івана Сусаніна ў оперы «Іван Сусанін» М. І. Глінкі.
17. Зброя фехтавальшчыка.
18. Тонкая тканіна.
19. Балет А. Глазунова.
20. Пералін тэм для лекцый, дачладаў.
21. Савецкі байкапісец.
22. Спартыўная гульня.
23. Духавы музычны інструмент.
24. Навука аб красамоўстве.
25. Месяц года.
26. Зялёнае рэчыва раслін.
27. Спектакль тэатра імя Я. Купалы.
28. Музычны твор.
29. Вершаваны раман В. Сянава.
30. Беларускі кампазітар.
31. Буйны музычна-драматычны твор.
32. Народны мсцівец.
33. П'еса І. Гурскага.

Кожнае слова красворда пачынаецца ад абазначанай клеткі і запісваецца вакол адпаведнай лічбы па ходу стрэлкі гадзінніка.

ДАРАГІЯ ЧЫТАЧЫ!

Працягваецца падпіска на часопіс «Работніца і сялянка» да канца года. Можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні.

Кошт падпіскі на 10 месяцаў — 1 р. 80 к.

Падпісвайцеся на свой часопіс «Работніца і сялянка»!

На 1-й старонцы вкладки — малюнак С. Раманава, на 4-й — «Лыжніцы», Мал. Р. Кудрэвіч.

Адказны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛПАВА, В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.

АТ 06637.

Журнал «Работница и крестьянка» на белорусском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Падпісана да друку 1/II-64 г. Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4. Папера 60×90¹/₈. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: адказн. рэдактара — 3-17-51, адказн. сакратара — 3-38-14, аддзелаў прамысловасці, сельскай гаспадаркі і культуры — 3-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда». Мінск. Цана 18 кап. Дадатак — выкрайка. Тыраж 189540.

Зак. 5.

34(1794556/050)

8000000 1992967

74 995

